¶ Seneca moralissimus philosophus de quattuor virtutibus cardinalibus. optimo commento illustratus.

S Eneca cordubēsis philosophus vir doctissimꝰ Stratini stoici discipulus Lucani poete patruus Rome claruit tēpore Neronis imperatoris cuius ⁊ preceptor fuit. Huiꝰ tempore gloriosi apostoli Petrꝰ ⁊ Paulꝰ Rome predicabant. Fuit aūt Seneca vite honeste. magne abstinētie ⁊ cōuersationis vrbane ⁊ modici somni Cum igitur Seneca ⁊ multi de domo cesaris ad Paulū cōfluerēt. pre ceteris ipse viro Paulo familiaris erat ꝓpter diuinā scientiā quā in eo viderat. vt vix se ab eius colloquio tēperare potuisset ⁊ quando cū eo ore ad os loqui nō poterat. frequētibꝰ epistolis datis ⁊ acceptis eiꝰ amicabili colloquio fruebatur. Scripta quoq; pauli corā cesare legit ⁊ in cunctis eū amicabilem reddidit Senatus etiā de Paulo alta sentiebat. Hic Seneca continentissime vite fuit. quē beatus Hieronimus sctōrum cathologo annumerauit. illis epistolis prouocatus que leguntur pauli ad eum. ⁊ ipsius ad paulū Hic ante bienniū q̄ Petrus ⁊ Paulus a nerone coronarentur martyrio taliter interfectꝰ est. Ipse enim Nero quadā die respiciens Senecā et verbera que sibi in puericia intulerat ad memoriā reducēs infremuit ac tanq̄ iniuriarū vltionē expetere de illo cupiens. Precipitq; vt quodcūq; genus vellet mortis sibi eligeret Seneca ergo quasi suaue genꝰ mortis arbitrans in balneo mori incisionem vtriusq; vene brachij elegit. Item Seneca non dicitur quasi se necans. Nam nichil respiciens ad malū operatur malum. Seneca aūt moralissimus erat quare si seipsum necasset moralitatē excessisset. sed dicitur quasi senio nens charo. id ē vtilia documēta scilicet presentis libri quē in senectute cōposuit Uel si debet exponi q̄tū ad eius interitū hoc vocabulū Seneca. tunc dicitur quasi seueritate Neronis cadēs nā Nero ipsum interficere volēs. permisit vt eligeret sibi mortē. ⁊ sic sibiipsi elegit emissionem sanguinis cuiuslibet vene in balneo. vt leuiori morte obiret.

Uirtutis specimen. flos morum. formula vite.
Insons ecce necem pro pietate tulit.

¶ Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite/vł de quattuor virtutibus cardinalibus.

Quattuor virtutū species multorū sapientum sententijs diffinite sunt. Quibus animus humanus comptus ad honestatē vite possit accedere.

¶ Pro generali noticia p̄sentis libri ista sunt tenēda que cōiter circa initia librorū dicūtur. Vn̄ sciendū q̄ noticia p̄ntis libri morali phie supponitur. Et titulus huius libri est Liber Lucij Annei Senece de formula honeste vite/vel de quattuor virtutibus cardinalibus. Sed intentio est velle tradere librū de quattuor virtutib⁹ cardinalib⁹. Sed vtilitas est q̄ cognit⁹ his fructuose honestissimeq̄ vnusq̄sq̄ vitā suā regere possit. Sed de causis est notandū. Vn̄ cā materialis p̄z ex sequētibus. Causa autē efficiēs nō multū curāda est: vt infra patebit de officio prudētis. Nō te moueat dicētis auctoritas. Dicitur tn̄ causa efficiēs venerabilis Seneca. Sed causa finalis vt ea noticia habita statū p̄ntis vite moribus gratissimis et virtutibus supremis exornare possimus ⁊ tandē post hanc vitā rōne virtutū ⁊ per earū merita vitam sempiternā cōsequi mereamur. ¶ Quattuor virtutū ⁊c̄. Iste liber intitulatur liber Senece de formula honeste vite: de cui⁹ subiecto vtilitate ⁊ causis visū est. Vult ergo q̄ tm̄ quattuor v̄tutes cardinales p̄ sn̄ias phorū sapientū descripte sunt: quarū virtutū assuētia homo adornat⁹ ad honestatē vite ⁊ humane felicitas gloriam poterit peruenire.

¶ Harum aūt prima est prudentia. Secūda magnanimitas. Tertia continētia. Quarta iusticca. Singule igitur harum his officijs que subtus annexa sunt. honestum ac bene morigeratum efficiunt virum.

¶ Ista est pars in qua autor reddit auditores attētos ponēdo certū numerū virtutum cardinaliū ad earū ordinē ostendendū. Dicit quattuor sunt virtutes cardinales. vt p̄z in lr̄a q̄ sm̄ Grego. sup̄ Ezechielē omel. iij. quattuor v̄tutes cardinales accipim⁹ dū earū ordinē custodimus. ¶ Nota q̄ iste quattuor virtutes nominātur tribus noībus. Primo enī noiantur principales. Secundo cardinales. Tertio generales. P̄ncipales ex parte passionū ⁊ operationū Sed cardinales dicūtur: q̄ tota vita humana sm̄ moralitatē vnita est in his quattuor virtutibus. Sed generales ideo: quia motus et actus aliarum virtutū participantur a secūdarijs virtutib⁹ moralib⁹ respectu cui⁹ dicūt speciales subānexe. ¶ Singule igit̄ Illa ē tertia pars prohemij. in qua Seneca reddit auditores beniuolos ostendēdo vtilitatē quattuor virtutū que studēde ⁊ addiscende sunt ideo. q̄ ip̄e cū earū operationib⁹ hoīem honestū ⁊ bn̄ morigeratū faciūt: vt p̄z in lr̄a. Etiā ideo: q̄ iste virtutes dicuntur bona anime que maxime bona sunt. x. Ethicorū.

¶ De prudentia.

Quisquis ergo prudentiā sequi desideras. tunc recte per rōnem viuas. Si oīa prius extimas et perpēdas ⁊ dignitatem rebus non ex opinione multorum: sed natura earundem constituas.

Seneca cordubẽsis philosophus vir doctissim⁹
Stratini stoici discipulus Lucani poete patruus Rome claruit tẽpo=
re Neronis imperatoris cuius ꝛ preceptor fuit. Hui⁹ tempore glorio
si apostoli Petr⁹ ꝛ Paul⁹ Rome predicabant. Fuit aũt Seneca vite honeste. ma
gne abstinẽtie ꝛ cõuersationis vrbane ꝛ modici somni. Cum igitur Seneca ꝛ mul
ti de domo cesaris ad Paulũ cõfluerẽt. pre ceteris ipse viro Paulo familiaris erat
ꝓpter diuinã scientiã quã in eo viderat. vt vix se ab eius colloquio tẽperare potu
isset ꝛ quando cũ eo ore ad os loqui nõ poterat. frequẽtib⁹ epistolis datis ꝛ acce=
ptis ei⁹ amicabili colloquio fruebatur. Scripta quoq; pauli corã cesare legit ꝛ in
cunctis eũ amicabilem reddidit. Senat⁹ etiã de Paulo alta sentiebat. Hic Se=
neca continentissime vite fuit. quẽ beatus Hieronimus sctõrum cathologo annu
merauit. illis epistolis prouocatus que leguntur pauli ad eum. ꝛ ipsius ad paulũ
Hic ante bienniũ q̃ Petrus ꝛ Paulus a nerone conorarentur martyrio taliter in
terfect⁹ est. Ipse enim Nero quadã die respiciens Senecã et verbera que sibi in
puericia intulerat ad memoriã reducẽs infremuit ac tanq̃ iniuriarũ vitionẽ expe
tere de illo cupiens. Precepitq; vt quodcũq; genus vellet mortis sibi eligeret Se
neca ergo quasi suaue gen⁹ mortis arbitrans in balneo mori incisionem vtriusq;
vene brachij elegit. Item Seneca non dicitur quasi se necans. Nam nichil respici
ens ad malũ operatur malum. Seneca aũt moralissimus erat. quare si seipsum
necasset moralitatẽ excessisset. sed dicitur quasi senio nens charo. id ẽ vtilia docu
mẽta scilicet presentis libri quẽ in senectute cõposuit. Uel si debet exponi q̃tũ ad
eius interitũ hoc vocabulũ Seneca. tunc dicitur quasi seueritate Neronis cadẽs
nã Nero ipsũ interficere volẽs. permisit vt eligeret sibi mortẽ. ꝛ sic sibiipsi elegit
emissionem sanguinis cuiuslibet vene in balneo. vt leuiori morte obiret.

Uirtutis specimen. flos morum. formula vite.
Insons ecce necem pro pietate tulit.

¶ Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite/vl' de quattuor virtutibus cardinalibus.

QUattuor virtutũ species multorũ sapientum sententijs diffinice sunt. Quibus animus humanus comptus ad honestatẽ vite possit accedere.

¶ Pro generali noticia p̄sentis libri ista sunt tenẽda que cõiter circa initia librorũ dicũtur. Vñ sciendũ q̄ noticia p̄ntis libri morali phie supponitur. Et titulus huius libri est Liber Lucij Annei Senece de formula honeste vite/vel de quattuor virtutibus cardinalibus. Sed intentio est velle tradere librũ de quattuor virtutib⁹ cardinalib⁹. Sed vtilitas est q̄ cognitis his fructuose honestissimeq̄ vnusq̄sq̄ vitã suã regere possit. Sed de causis est notandũ. Vñ cã materialis p̄z ex sequẽtibus. Causa autẽ efficiẽs nõ multũ enrãda est: vt infra patebit de officio prudẽtis. Nõ te moueat dicẽtis auctoritas. Dicitur tñ causa efficiẽs venerabilis Seneca. Sed causa finalis vt ea noticia habita statuz p̄ntis vite moribus gratissimis et virtutibus supremis exornare possimus ⁊ tandẽ post hanc vitã rõne virtutũ ⁊ per earũ merita vitam sempiternã cõsequi mereamur. ¶ Quattuor virtutũ ⁊c. Iste liber intitulatur liber Senece de formula honeste vite: de cui⁹ subiecto vtilitate ⁊ causis visuz est. Vult ergo q̄ tñ quattuor v̓tutes cardinales p̄ sētẽas phorum sapientũ descripte sunt: quarũ virtutũ affluẽtia homo adornat⁹ ad honestatẽ vite ⁊ humane felicitas gloriam poterit peruenire.

¶ Harum aũt prima est prudentia. Secũda magnanimitas. Tertia continẽtia. Quarta iusticca. Singule igitur harum his officijs que subtus annexa sunt. honestum ac bene morigeratum efficiunt virum.

¶ Ista est pars in qua autor reddit auditores attẽdos ponẽdo certũ numerũ virtutum cardinaliũ ad earũ ordinẽ ostendendũ. Dicit quattuor sunt virtutes cardinales. vt p̄z in [illegible] qr̄ sm̄ Grego. sup Ezechielẽ omel. iij. quattuor v̓tutes cardinales accipim⁹ du earũ ordinẽ custodimus. ¶ Nota q̄ iste quattuor virtutes nominãtur tribus noibus. Primo eni noiantur principales. Secundo cardinales. Tertio generales. P̄ricipales ex parte passionũ ⁊ operationũ Sed cardinales dicũtur: qr̄ tota vita humana sm̄ moralitatẽ vnita est in his quattuor virtutibus. Sed generales ideo: quia motus et actus aliarum virtutũ participantur a secũdarijs virtutib⁹ moralib⁹ respectu cui⁹ dicũt speciales subãnexe. ¶ Singule igit. Illa ẽ tertia pars prohemij. in qua Seneca reddit auditores beniuolos. ostendẽdo vtilitatẽ quattuor virtutũ que studẽde ⁊ addiscende sunt ideo. qr̄ ip̄e cũ earũ operationib⁹ hoiem honestũ ⁊ bñ morigeratũ faciũt: vt p̄z in lr̄a. Etiã ideo: qr̄ iste virtutes dicuntur bona anime que maxime bona sunt. x. Ethicorũ.

¶ De prudentia.

QUisquis ergo prudentiã sequi desideras. tunc recte per rõnem viuas. ⁊ oia prius extimas et perpẽdas ⁊ dignitatem rebus non ex opinione multorum: sed natura earundem constituas.

SEneca cordubēsis philosophus vir doctissim⁹
Stratini stoici discipulus Lucani poete patruus Rome claruit tēpo=
re Neronis imperatoris cuius ꝛ preceptor fuit. huius tempore glorio
si apostoli Petr⁹ ꝛ Paul⁹ Rome predicabant. Fuit aūt Seneca vite honeste. ma
gne abstinētie ꝛ cōuersationis vrbane ꝛ modici somni. Cum igitur Seneca ꝛ mul
ti de domo cesaris ad Paulū cōfluerēt. pre ceteris ipe viro Paulo familiaris erat
ppter diuinā scientiā quā in eo viderat. vt vix se ab eius colloquio tēperare potu
isset ꝛ quando cū eo ore ad os loqui nō poterat. frequētib⁹ epistolis datis ꝛ acce=
ptis ei⁹ amicabili colloquio fruebatur. Scripta quoqꝫ pauli corā cesare legit ꝛ in
cunctis eū amicabilem reddidit Senatus etiā de Paulo alta sentiebat. hic Se=
neca continentissime vite fuit. quē beatus hieronimus sctōrum cathologo annu
merauit. illis epistolis prouocatus que leguntur pauli ad eum. ꝛ ipsius ad paulū
hic ante bienniū qꝫ Petrus ꝛ Paulus a nerone conorarentur martyrio taliter in
terfect⁹ est. Ipse enim Nero quadā die respiciens Senecā et verbera que sibi in
puericia intulerat ad memoriā reducēs infremuit ac tanqꝫ iniuriarū vltionē expe
tere de illo cupiens. Precipitqꝫ vt quodcūqꝫ genus vellet mortis sibi eligeret Se
neca ergo quasi suaue gen⁹ mortis arbitrans in balneo mori incisionem vtriusqꝫ
vene brachij elegit. Item Seneca non dicitur quasi se necans. Nam nichil respici
ens ad malū operatur malum. Seneca aūt moralissimus erat quare si seipsum
necasset moralitatē excessisset. sed dicitur quasi senio nens charo. id ē vtilia docu
mēta scilicet presentis libri quē in senectute cōposuit Uel si debet exponi qꝫtū ad
eius interitū hoc vocabulū Seneca. tunc dicitur quasi seueritate Neronis cadēs
nā Nero ipsū interficere volēs. permisit vt eligeret sibi mortē. ꝛ sic sibiipsi elegit
emissionem sanguinis cuiuslibet vene in balneo. vt leuiori morte obiret.

Uirtutis specimen. flos motum. formula vite.
Insons ecce necem pro pietate tulit.

¶ Incipit liber Lucii Annei Senece de formula honeste vite/vel de quattuor virtutibus cardinalibus.

Quattuor virtutū species multorū sapientum sententijs diffinite sunt. Quibus animus humanus comptus ad honestatē vite possit accedere.

¶ Pro generali noticia p̄sentis libri ista sunt tenēda que cōiter circa initia librorū dicūtur. Vn̄ sciendū q̄ noticia p̄ntis libri morali p̄hie supponitur. Et titulus huius libri est Liber Lucij Annei Senece de formula honeste vite/vel de quattuor virtutibus cardinalibus. Sed intentio est velle tradere librū de quattuor virtutib⁹ cardinalib⁹. Sed vtilitas est q̄ cognitis his fructuose honestissimeq̄ vnusquisq̄ vitā suā regere possit. Sed de causis est notandū. Vn̄ cā materialis p̄z ex sequētibus. Causa autē efficiēs nō multū enrāda est: vt infra patebit de officio prudētis. Nō te moueat dicētis auctoritas. Dicitur t̄n causa efficiēs venerabilis Seneca. Sed causa finalis vt ea noticia habita statum p̄ntis vite moribus gratissimis et virtutibus supremis exornare possimus ꝛ tandē post hanc vitā rōne virtutū ꝛ per earū merita vitam sempiternā cōsequi mereamur. ¶ Quattuor virtutū ꝛc̄. Iste liber intitulatur liber Senece de formula honeste vite: de cui⁹ subiecto vtilitate ꝛ causis visum est. Vult ergo q̄ t̄m quattuor v̄tutes cardinales p̄ sn̄ias phorū sapientū descripte sunt: quarū virtutū assuētia homo adornat⁹ ad honestatē vite ꝛ humane felicitas gloriam poterit peruenire.

¶ Harum aūt prima est prudentia. Secūda magnanimitas. Tertia continētia. Quarta iusticca. Singule igitur harum his officijs que subtus annexa sunt. honestum ac bene morigeratum efficiunt virum.

¶ Ista est pars in qua autor reddit auditores attēdos ponēdo certū numerū virtutum cardinaliū ad earū ordinē ostendendū. Dicit quattuor sunt virtutes cardinales. vt p̄z in l̄ra q̄r s̄m Grego. sup̄ Ezechielē omel. iij. quattuor v̄tutes cardinales accipim⁹ dū earū ordinē custodimus. ¶ Nota q̄ iste quattuor virtutes nominātur tribus noībus. Primo enī noīantur principales. Secundo cardinales. Tertio generales. P̄ricipales ex parte passionū ꝛ operationū Sed cardinales dicūtur: q̄r tota vita humana s̄m moralitatē vnita est in his quattuor virtutibus. Sed generales ideo: quia motus et actus aliarum virtutū participantur a secūdarijs virtutib⁹ moralib⁹ respectu cui⁹ dicūt̄ speciales subānexe. ¶ Singule igit̄ Illa ē tertia pars prohemij. in qua Seneca reddit auditores beniuolos ostendēdo vtilitatē quattuor virtutū que studēde ꝛ addiscende sunt ideo. q̄r ip̄e cū earū operationib⁹ hoīem honestū ꝛ bn̄ morigeratū faciūt: vt p̄z in l̄ra. Etiā ideo: q̄r iste virtutes dicuntur bona anime que maxime bona sunt. x. Ethicorū.

¶ De prudentia.

Quisquis ergo prudentiā sequi desideras. tunc recte per rōnem viuas. Si oia prius extimas et perpēdas et dignitatem rebus non ex opinione multorum; sed natura earundem constituas.

¶ Ista est pars executiua in qua magister prosequitur determinare de diuersis virtutibus. et specialiter primo tractat de prudentia. ponens de eadem diuersas doctrinas sicut patebit in processu. Uult igitur primo quod ille homo qui desiderat imitari prudentiam. talis debet regulariter viuere secundum dictamen recte rationis. sic quod non deficiat a virtutis via. quia ratio semper deprecatur ad optima primo Ethi. Et ideo quando non regulatur actu rationis. imprudenter ducit vitam huius mundi. eo quod talis bestialiter viuit. Unde ex eo quod homo sequitur visum rationis dicitur esse dignissima creaturarum. Sic econuerso homo non sequens rationem sed sensualitatem peior est bestia.

¶ Nam scire debes quod quedam sunt que videntur esse bona et non sunt et quedam non videntur esse bona et sunt quecunque autem de transitorijs possides non mireris nec magni precij existimes: quia caduca sunt. Nec apud te que habes tanquam aliena seruabis. sed pro te tanquam tua dispenses. et tanquam tuis semper vtere.

¶ Hic autor in ista sententia duplicia ponit. Primo namque subdit corrolarium ad emendationem predictorum. ibi. Nam scire debes. Dicens quod quedam videntur esse bona secundum estimationem vulgarium. vt sunt bona fortuita. scilicet diuitie et honores que tamen non sunt bona. quia impediunt a summo bono. Et quod quedam videntur esse mala secundum vulgares vt sunt scientia et virtus. que tamen non sunt mala. immo simpliciter bona. Et ideo non debemus inspicere opiniones vulgarium. quia vulgares veritatem non cognoscunt. iuxta dictum. Boetij de conso. li. iiij. prosa. iiij. dicens. Nequeunt enim oculos tenebris aspectus ad lucem perspicue veritatis attollere. similesque sunt auibus. quarum intuitum nox illuminat. dies cecat. Secundo subiungit duplicia bona. ibi. Quecunque autem etc. Volens quod quedam sunt bona transitoria. et de his dicit. quod prudens non debet super his mirari. id est magnam curam habere. quia labilia sunt. vt patet per philosophum. iiij. phisi. Omnia que sunt in tempore labuntur et corrumpuntur cum tempore. Alia sunt bona eterna et perpetua et de his dicit. que apud te habes. id est in te. Et de illis dicit Boetius metro primo.

¶ Si igitur prudentiam amplecteris vbique idem eris. Et prout temporis rerumque exigit varietas. ita te accommodes tempori. Nec te in aliquibus mutes. sed potius aptes te. Sicut enim manus que eadem est. et cum in palmam extenditur: et cum in pugnum constringitur.

¶ Hic ponit et tangit stabilitatem prudentis que in prosperis non extollitur nec in aduersis impatientia turbatur vel conturbatur. Nam secundum philosophum in Ethi. Prudens debet se habere ad modum tetragoni. id est corporis quadrati. Nam sicut corpus quadratum ad quamcunque partem vertitur semper manet idem et firmum. Sic homo prudens quolibet tempore et loco idem et firmus manet absque reprehensione secundum exigentiam temporum et rerum mores suos semper potest immutare. nec in vllo mutatur. sed potius se tempori coaptabit. sicut hic ponit vnam similitudinem. ¶ Sciendum circa litteram. quod prudentia sic describitur. Est recta ratio rerum agibilium. sexto ethi. vel sic. Est bonorum et malorum cognitio cum electione vnius. scilicet boni. et cum abiectione alterius. scilicet mali. cum malum non cadat sub electione. [illegible]t ergo illa autoritas. inter duo mala minus malum est eligendum. sic debet intelligi si duo mala obijciuntur. minus est eligendum. maius vero fugiendum.

¶ Prudentis proprium est examinare consilia multorum et non cito facili credulitate ad falsa prolabi.

¶ Hic Seneca ponit vnam conditionem ipsius prudentis. volens quod prudens que

rere debet ꝯsilia multorū ꝛ non ex ꝓpria ꝑsūptione in errorē cadere. Illud idem docuit Aristo. vt dt Valeri⁹ maximus li. vij. Aristo. eni Callisthenē auditorē suū ad Alexādrū mittēs monuit vt cū eo aut q̄ rarissime aut q̄ iocūdissime loquere tur. quin ꝑmo salubria consilia ageret. qꝛ vt ait Bernar. Iudicij est discernere qd liceat vel nō liceat. Cōsiliū aūt probare qd expediat. qꝛ ad prudētiā hoc pertinet vt dt btūs Thomas I scḋa scḋe. q. xlvij. arti. vi. Ad prudētiā ptinet rōne cōsiliari. Et hec cōditio elicit ex sexto ethicoꝝ. vbi dt. Videt aūt prudētis posse ꝯsiliari nō qdez ad partē. puta ad sanitatē sine fortitudinē sed omnino ad totū bene viuere

¶ De dubijs nō definias. sed suspensaꝫ tene sentētiā Nichil inexpertū affirmes. qꝛ nō omne qd verisimile est statim verū est. sicut ꝛ sepius qd primū incredibile videt nō cōtinue est falsum. Crebro siquidē faciē men dacij veritas retinet. Crebro siquidē mēdaciū sub spe cie veritatis occultatur. Nā sicut aliquotiēs tristē faci em siue frōtē aduersam amicus ꝛ blādā adulator ostē dit. Sic verisimile colorat vt fallat vel surripiat conat

¶ Hic autor ponit aliā cōditionē prudentis que seruari debet i causis incertis. Vo lens q̄ prudens hō nō debet diffinire seu notificare dubia. sed ꝓtrahere sententi am donec veritateꝫ experiri poterit. qꝛ vt ait autor quidā clauiū. Prudentis mos est varias inqrere causas. Ut valeat mentē certificare suā. Ideirco nō debet affir mare icognita. quia ex hoc posset in errorē cadere. Et rōne subiungit. qꝛ nō omne qd similitudinē veri habet hoc verū est. nec omne qd videtur esse falsum icredibi le est qa mendacium specie veritatis occultatur. ꝛ conuerso. Tullius autor est in paradoxis. cū inquit. Nichil est tā incredibile qd dicēdo nō fiat ꝓbabile. nichil tā horridū tā icultū qd nō resplendescat orone. Et hoc ostendit hic. Seneca a signo. qa sicut iterdū amicus ostendit faciem iratā aduersus amicū. attamē hoc nō fa cit ex rācore vel causa odij sed causa correctionis. qꝛ ꝓcedit ex bono fundamento cū intrinsec⁹ verus est. licet appareat extrinsecus habere frōtem aduersam. i. in imicitiā. Sed deceptor seu adulator multotiens ostēdit facē amicabilem qd ꝓce dit ex frōte odij. qꝛ semper decipit aut decipere querit. Sic verisimile multotiēs colorat vt assumat faciem veri. Prudens aūt debet esse cauti⁹ ꝛ nō facilis ad cre dendū. qꝛ hoc viciosum est. vt dt Ouid. in lib. fastorū. Sed nos in vicium credula turba sum⁹. quasi diceret. ex quo nos cois populus sumus faciles ad credendum ergo in vicio sumus. prudens aūt debet inquirere causas.

¶ Si prudēs esse cupis in futura ꝓspectū intēde. Et q̄ aio tuo cōtingere pñt cuncta ꝑpone. Nichil tibi subi tū sit sed totū an̄ cōspicias. nā qui prudēs est nō dt ego non putaui quideꝫ hoc fieri.. qꝛ non dubitat. sed expec tat. non suspicatur sed cauet.

¶ Postq̄ Seneca i ꝑcedētib⁹ ostēdebat doctrinā quō prudēs nō debeat esse faci lis ad credendū. sed debet certitudinaliter idagare veritatē Iuxta illud. Prospe ri. Nō pateāt faciles cūctis rumorib⁹ aures. Quod nescire iuuat credere nec lice at. Hic ꝯsequēter cōtinuādo dt. q̄ prudēs debet ꝓspicere ea q̄ futura sunt et iuxta hoc ordinare negociū suū. Hoc idē vult Ganfred⁹ in poetria noua cū dt Precur rāt oculi gressus ꝑcōsule mente Et vires metire tuas. si fortis es aude Grādia. si fragilis humeris impone minora. Que verba nichil aliud ꝑtendūt q̄ q̄ sapiēs de

bet pcōsiderare oculis ꝛ mēte gressus.i.illō qđ aggrediatur.ꝛ iuxta vires ꝛ virtu tes ordinare debet. Tulli⁹ autor est in officio lib.pmo. Magni ingenij est cogita tione pcōstituere ꝛ ordinare q̄ euenire pñt.qꝛ vltima raro correspōdent pmis.vt ait Boeti⁹ de disci.scho.in fine. Prima licet q̄nq̇ salua fiāt iudicia.vitia tamen al teri⁹ sapores coinq̄namēta manebūt. Infert Seneca i textu q̄ prudēti nichil sub itū dꝫ esse.qꝛ multa mala cōtingūt ex cōsilio veloci.vt dt Agelli⁹ in speculo stulto rū. Rebus in ambiguis quotiēs fortuna laborat. Cōsiliū preceps nō debet esse ni mis. Impet⁹ vt memini grauis ē male cūcta ministrat. Si male cūcta.ergo nec vlla bñ. Jō prudēs hō singula debet sꝑ ꝓspicere ne i malū finē terminauerit. Nec di cat.ego nō putaui q̄ hoc ꝯtigere debuit.qꝛ hoc nō ꝑtinet ad prudētiā seu ad pru dētē.qꝛ prudēs nō dubitat sed expectat bonū.nō opinaꝛ.sed cauet.i.caute agit.

¶ Cuiuscūq̇ causam facti inq̇re.ꝛ cū initia rerū iueni ris exit⁹ cogitabis Scito te in quibusdā debere ꝑseue rare q̄ incepisti. Quedā vero nec incipere debes in qui bus ꝑseuerare noxiū est. Prudēs fallere non vult/nec falli pōt Boni est viri etiā i morte neminē fallere Opi niones tue sit iudicia. Cogitationes inutiles ꝛ vanas velut somnio similes nō in mentē recipias. Quib⁹ si animus tuus oblectauerit.cū oīa bene disposueris tri stis remanebis. sed cogitatio tua stabilis ꝛ firma sit.si ue deliberet siue q̄rat siue ꝯtēpletur.ꝛ nūq̄ recedat a vo

¶ In ista pte autor pōit aliō officiū prudētie.quod respicit origīnē i actu di.q̄ tu prudēs diligēti indagīe inq̇rere debes rerꝫ causas ꝛ pncipia.qꝛ scđm Aristo.pmo phy. Tūc vnūq̄dq̄ scire arbitramur cū cās ei⁹ ꝛ pncipia cognoscim⁹ qꝛ scire ē rē per cās cognoscere.vt dt pmo poste. Uñ inuestigare cās rerꝫ est ꝓpe prudētie. Te stis est autor quicq̄ clauiū.cū dt. Prudētis mos est varias inq̇rere cās.ꝛ Uirgi.ii. geor. Felix q̇ potuit rerꝫ cognoscere cās. Ad qđ etiā nos inuitat. Persi.sat.ꝓ.dicēs Discite ꝛ o miseri ꝛ cās cognoscite rerꝫ. Tūc ibi. Et cū initia ꝛc. Ponit notabile ꝑ quo dt phs.ij.de aīa. Iustū est oīa a fine denoīare.ꝛ Ganfre. Si bñ succedūt nō p ma sed vltia spectas. A casu describe diē nō solis ab ortu. Et alibi Qđ cōplere ne q̇s pncipiare caue. Metrista. Quicq̇d agis prudēter agas ꝛ respice finē.qꝛ finis ē optīa cā.et cui⁹ finis bon⁹ est ipm quoq̇ bonū est. ¶ Scito te in.ꝛc. Autor ponit alia officia prudētie q̄tū ad ꝑseuerātiā i ope incepto. Sciendū q̄ inter opa agen da in omnibus reb⁹ qdā sunt vtilia ꝛ bona.ꝛ incipienda sunt ꝛ ad finem deducen da.sed alia sunt opa vitiosa in quibus nō est perseuerādum.

¶ Sermo quoq̇ tu⁹ nō sit inanis.sed aut suadet.aut moneat.aut consoletur.aut pcipiat. Lauda parce.vi tupa parci⁹. Nā sicut rephēsibilis est nimia laudatio et imoderata vitupatio Illa siq̇dē adulatiōe ista vo ma lignitate suspecta est. Testimoniū vitati nō amicicie red das.cū ꝯsideratiōe ꝓmittas.sꝫ pleni⁹ q̄ ꝓmiseris ꝓsta

¶ Hic Seneca ponit aliud officiū prudētie qđ respicit sermonē prudētis qualiter videlicet prudēs debet regere suū sermonē di. Sermo prudētis nō dꝫ esse inanis Uñ nota q̄ sermo van⁹ ꝛ inanis dt q̄ ꝓfertur sine vtilitate ꝓferētis ꝛ audiētis de quo hō teneꝛ reddere rōnē in die nouissīo. Uñ prouerbi.x. Qui moderaꝛ labia sua hic

prudētissim⁹ est. Cui etiā ꝯcordat Cato dī. Uirtutū pmā puto cōpescere linguaꝫ. Sed ibi. Lauda parce. ⁊c̄. ponit tria officia prudētis per ordinem. Et vult ꝙ prudens homo laudet aliquem parce ⁊ moderate: vt patet in textu.

Si prudēs es animus tu⁹ tribus dispēsetur tpibus presentia ordina / futura prouide / preterita recordare Nam qui nihil de preteritis cogitat vitaꝫ perdit: ꝗ de futuro non meditatur fatuus obliuiosus appellatur: ⁊ in oīa incaut⁹ incidit. Preponas igit̄ i aīo tuo futura bona ⁊ mala: vt illa sustinere possis ⁊ ita moderare

Hic ponit aliud officiū prudētie respiciēs quēlibet hoīem volentē esse tutū ⁊ securū. Et facit duo. Primo ponit modū in quo docet hoīem esse circūspectū ⁊ prouidū. Secūdo eiusdē modi causam subiūgit ibi. Nā q nihil. ⁊c̄. Quātū ad primuꝫ vult autor ꝙ qui vult esse prudēs ille debet animū suū limitare trib⁹ differentiis tpm. Debet enī pmo ordinare non solū ad suā viuitatē: sed etiā ad aliorū pñtiā. Secūdo cauta ꝯsideratione prudere debet ea que sunt futura. Tertio cautior est ist at pñtib⁹ ⁊ futuris. Debet enī rcordari ⁊ retinere ea ꝗ pterita sunt. Ubi nota ꝙ in recordatio pteritoꝝ valet nobis ad tria. Primo ad pñtis vite ꝯseruationē. Secūdo ad pñtis vite emēdationē: vt dī Ganfred⁹. Tertio ad pñtis vite presagitionē ⁊ ordinationē: nā pteritorū cogitatio vtile prebet consiliū in futuris. Tunc ibi (Preponas igit̄) Autor ponit aliā ꝯditionē prudentie p modū conclusionis ex premis habitis volēs ꝙ prudens debet animo suo pponere tam bona ꝙ etiā mala Bona ideo ꝙ ꝑ se sapienter moderare possit se non nimiū extollendo. Mala ideo ꝙ ea patienter tolerare possit: se non nimiū conturbādo: qr futura vt inquit Aristo. de regimine principū. si prescitantur leuius tolerantur.

Non semper in actu sis: sed iterdum animo tuo requiē dato. Et requies illa plena sit sapientie / studijs ⁊ cogitationibus bonis. Nam prudens nunꝙ ocio marcet: habet aūt aliqñ animū remissū: sed nunꝙ solutū.

Hic Seneca ponit aliud officiū prudētie volēs ꝙ nō semp opꝫ prudentē esse in actu. i. in cōtinuis studijs et imaginationib⁹: sed aliqñ aīo suo refrigeriū prestare pōt p gaudia solatia ⁊ ꝯuiuia moderata nō nimia: qr oē nimiū vertit̄ i vitiū. sedo ethicoꝝ. Et ideo etiā pho. iiij. ethi. caplo de eutropelia sic dī. Uident̄ aūt ludus ⁊ reqes hoī in vita esse necessaria. ppter hoc etiā Seneca epla. xv. ad Lucillum sic ait. Neqꝫ ego iubeo te semp imminere libro: aut pugillarib⁹. dandū est aliqd intervallū aīo: ita tñ vt non resoluat̄ sed remittat̄. Sed ibi (Prudēs eni) hic subiungit aliud officiū prudētie volēs ꝙ prudēs nūꝙ debet esse dat⁹ ocio: qr ocia prauas cogitationes ꝑant ⁊ voluptuosas delectationes. Quare dī Alan⁹ i puerbijs. Subtrahe ligna foco si vis extinguere flammas. Et carnis mot⁹ ocia vina dapes. Similiter. Horati⁹ Flacc⁹. Queritur egistus quare sit factus adulter. In promptu cā est desidiosus erat. Ocia si tollas perire cupidinis arcus. Debet tñ interdū habere animū remissum: sed nunꝙ solutū: qr solut⁹ plenus est pigritia.

Nā tarda accelerat / perplexa expedit / dura mollit / temperat aspera / ardua exequatur. Scit eni qua via aggredi debeat sua ⁊ singula cito cognoscit / recte ⁊ distincte videt ꝯsilia peritorū: vt ex apertis obscura exti

met ex ꝑuis magna/⁊ ꝓximis remota/ex ꝑtibꝰ tota.

¶ Hic ꝯñter ponit actꝰ et quedā oꝑa ipi prudēti annexa volēs ex q̄ prudēs ociari
nō debet: vt dictū est in precedentibus: sed actꝰ hic in lr̄a positos diligēter dꝫ ꝓse
q̄ ⁊ exercere videlꝫ ꝙ tarda ⁊ neglecta festināter impleat difficilia expediat. ⁊c̄.
vt ptꝫ clare i lr̄a. Et illoꝝ actuū subiūgit rōnē/ibi. Scit eni. ⁊c̄. Uolens ꝙ pruden
tis ꝓpriū est ꝙ sciat quō ⁊ qualiter ⁊ qua via aliq̄d opus aggrediendū sit mō faci
cili: singula peritorū consilia considerando/ex apertis ignota/ex minimis ardua/
ex proximis longinqua: ⁊ ex partibus tota elucidat.

**¶ Non te moueat dicentis auctoritas nec q̄s dicit: sed
quid dicatur attende. Non eni vt multis: sed quibus
placeas cogita. Id quere quod inuenire possis. Id di
sce quod scire potes. Id pota quod coram bonis et ho
nestis optari potest. Nec te altiori rei applices in qua
stare tibi tremendum sit et descendere cauendum.**

¶ Postq̄ Seneca ex ꝓoribꝰ dixit quō prudēs debeat se hr̄e i ꝓprijs sermonibꝰ et
cogitationibꝰ: futuroꝝ ꝑmeditationibꝰ/ꝑteritoꝝ recordationibꝰ. Hic ꝯñter do-
cet quō prudēs se hr̄e dꝫ ad alioꝝ sermoēs. s. fidē ⁊ credulitatē adhibēdo. Et po
nit sex officia i lr̄a illa prudentꝫ. Primū ē ꝙ hō prudēs nō credulitatē adhibet ser
moni ꝑncipalr̄ ex fomositate ipsiꝰ loquētis: sꝫ ex ꝟitate sermonis q̄ ꝓfert. Cicero
autor est cū ait. Nō est credendū ꝯsiderādūq̄ qđ q̄s loq̄tur: sed illud qđ q̄s sentiat
Secūdū est ꝙ prudens debet querere ea q̄ hr̄e pōt ⁊ nō illa q̄ nō. Cato. Qđ potes
id tenta operis ne pōdere pressus. Succūbat labori ⁊ frustra tentata relinquas.
Tulliꝰ. Absurdū est inq̄rere qđ haberi non pōt. ideo accipiendū est tm̄ qđ haberi
pōt. Tertiū ꝙ prudens cogitet q̄bꝰ placeat nō q̄ multis. vn̄. Cūctis q̄ placeat nō
credo ꝙ mō viuat. Quartū ꝙ prudens inestigat illa scire que licita sunt ad scien-
dū. Cato. Mitte arcana dei celūq̄ inq̄rere q̄d sit. Cū sis mortalis que sunt morta-
lia cura. Quintū ꝙ prudens hō debet optare vtilia ⁊ bona. Iuxta dictū Arist. in
de regi. prin. Dirige cogitatiōes tuas in bonū. Sextū ꝙ prudens hō nō dꝫ se exal
tare vltra honorē quo dignꝰ nō est: nec applicare se negocio cui satisfacere non po
test: ne cū scandalo recedat a dignitate. Alanꝰ. Arbor que late ramat non firmo
stat imo. Cum ramis facili corruit icta notho.

**¶ Tunc consilia tibi salubria aduoca: cum tibi alludit
huius vite prosperitas: tunc te velut in lubrico retine
bis aut sistes. Nec tibi dabis liberos impetus: sed cir
cūspecias quo eundū sit vel quousq̄.**

¶ Hic in fine huiꝰ pricipali docet Seneca quō prudēs si fortunatꝰ fuerit dꝫ implo
rare ꝯsilia matura sapiētiū vl̄ suꝑiōꝝ ita ꝙ pergat cū bona deliberatione. Nā cū
fortuna mutabilis sit ⁊ variabilis: in ea nulla ꝓsperitas ponenda est. vn̄ habetur
ex Boe. de ꝯsola. Testis est. Ouid. in li. de testibꝰ. Rara q̄dē ꝟtus quā nō fortuna
gubernat. Passibꝰ ambiguis fortuna volubilis erat. vn̄ Ludus fortune variatur
imagine lune. Crescit decrescit: in eodē sistere nescit. Propterea prudēs debet vti
salubribꝰ ꝯsilijs vt meliꝰ vitā ducere ponit. Nec existimare se debet liberū ⁊ habe
re liberos impetꝰ: sed semꝑ tanq̄ in periculo ꝯsistere ⁊ timere recessꝰ fortune. Et
sit quasi ambulās in lubrico. i. in via mala ⁊ lutosa: ⁊ cū non verax sit: sed semꝑ de
cipiat hoiem nūc exaltādo nūc humiliādo. ideo subdit in lr̄a. prudēs debet circū-
spicere quo ambulandū sit. i. quō ⁊ qualiter ducat vitā suam in bonis fortuitis:
cuꝫ transitoria sint. Testis est Alanus cū ait. Nunc adest ⁊ abest fugitiui glīa cen
sus. Nam prius aduentat post quasi somnus abit.

¶ De magnanimitate.

MAgnanimitas vero q̄ ⁊ formido dr̄: si insit aīo tuo cū magna fiducia viues: liber / alacer ⁊ intrepidus. Magnū eni hoīs donū est nō vacillare sȝ sibi cōstare ⁊ finē huius vite intrepide expectare.

¶ Hoc est scōm et principale capitulū hui⁹ libri Senece in q̄ postq̄ determinauit magr̄ de prudētia et de officiis ⁊ de cōditionib⁹ seu ꝓprietatibus eius. hic cōnter facit idē de magnanimitate que etiā formido dr̄: et hoc diuersimode: dr̄ eni fortitudo: qr̄ fm cā quis fortiter agit: ⁊ in negotiis suis fortiter se disponit. Un̄ Tul. iiii. libro rheto. Fortitudo est susceptio laboris ⁊ periculi cū vtilitatis ratione ⁊ cū cōmodorū pensatione. Sed magnanimitas dr̄ qr̄ magnū aīum habet ad tolerandū ardua ⁊ aggrediendū terribilia. Sed ibi. Magnū eni. ⁊c̄. Seneca declarat quoddaȝ dictū dicēs. q̄ magnū donū est hoīem esse magnanimū. s. fm virtutē. vt dr̄. iiii. ethicoꝝ. s. mortē non timēdo. Licet eni mors oīm terribiliū maximū sit: vt dicit philosophus. iii. Ethicorū. tn̄ magnanim⁹ timere nō debet: ex quo mors est de dono nature: vt dicit Seneca in li. de reme. fortu.

¶ Si magnanimus fueris nunq̄ iudicabis tibi cōtumeliam fieri de inimico: dices nō nocuit mihi: sed animū nocēdi habuit: ⁊ cū illū in potestate tua habueris vindictam putabis vindicare potuisse: scito eni magnum et honestum gen⁹ vindicte esse ignoscere.

¶ Hic Seneca tangit vnā speciē fortitudinis seu magnanimitat̄ q̄ patientia dicitur. Et primo ponit doctrinā. Secūdo subiūgit causā illius. ibi. Scito eni. ⁊c̄. Uult ergo q̄ homo vere fortis non debet reputare cōtumeliā ab inimico sibi illatā. nec vindictā statim appetere: sed sufficit alicui potuisse nocere. Qr̄ fm Boetiū inimico parcere est opus pietatis. qui aūt parcit clemētiā facit. qr̄ fm Tulliū primo rethoricoꝝ. Patientia est honestatis ac vtilitatis causa rerū arduarū ⁊ terribiliū voluntaria ac diuturna perpessio.

¶ Neminē susurro appetas / neminē suffodias / palā aggredere palmā Nec geras cōflictū nisi prius indixeris. Nam fraudes et dolos imbecillem decet habere.

¶ In ista parte Seneca ponit vnam aliā speciem magnanimitatis q̄ dr̄ fiducia vł magnificentia. Et ponit tria documenta. duo negatiua: ⁊ vnū affirmatiuum. Et postremo subiūgit rationem predictorū Primum documentum q̄ magnanim⁹ neminem debet decipere seu circūuenire. Susurrator aūt est detractor qui in occulto est inimicus: et manifeste amicus. Secundū documentum est q̄ magnanim⁹ in suo sermone non debet rimari secreta alterius. Iuxta illud Cato. Alteri⁹ dictū nec factū carpseris vnq̄. Exemplo simili ne te derideat alter. Testis est salutaris poeta cum inquit. Nullius arcanum nec amici crimina prodes. Nec ea scruteris que latuisse decet. Tertium documētū est q̄ magnanimus in sua victoria manifeste debet apparere. Non in occulto inimicum aggredi: nec debet gerere bella nisi manifeste indixerit prius inimico: vt se preparare possit ad opponendū. Et rationē illi⁹ adiūgit. Nā ille non magnanim⁹ est qui querit dolos et fraudes: cum illa faciant aliquem imbecillem: que vitia opposita sunt magnanimitati et fortitudini.

¶ Eris magnanim⁹ si pericula nõ appetas vt temerarius nec formides vt timid⁹. Nã timidũ nil facit animum nisi reprehensibilis vite conscientia.

¶ Hic autor subiũgit aliã spẽm magnanimitatis in fine hui⁹ capl'i: q̃ dr perseuerãtia dicẽs in textu. Uñ bene agere parũ ꝓdest si mẽs labilis extat. Jdeo Tul. in primo rethꝰ. describẽs ꝑseuerantiã sic ait. perseuerãtia est in ratione bñ cõsiderata stabilis ꝑpetuaq; permãsio. ꝓpterea dicit hic Seneca ꝙ ille vere magnanim⁹ est q̃ nõ appetit pericula sicut temerari⁹: sed aggreditur ea q̃ aggredienda sunt: q: vt ait Tul. li. primo. in tuscu. questionib⁹. Nemo se sine magna spe i mortẽ offert: ⁊ nõ formidet ea q̃ timẽda sunt. Rõnẽ. subiũgit. Nã nihil aliud facit mẽtẽ timidam nisi ꝯscia vituperabilis vite. ⁊c̃. Nota ꝙ ille q̃ vult dici magnanim⁹ nõ debet eẽ nimiũ audax: nec nimiũ timidus: sed seruare modũ. Q: virtus moralis cõsistit in medietate: vt dicit phs. ii. ethi. quare dicit Horati⁹. Est modus in reb⁹ sunt certi deniq; fines. Quos vltra citraq; nequit consistere rectũ. Uñ in medio virtus cõsistere dr: et q̃ abstinet a vitiis virtutẽ colligit ille.

¶ De continentia.

Continentiam vero si diligis: superflua circũcide ⁊ desideria tua in animũ cõstringe. Considera tecũ quantũ natura poscat: ⁊ nõ quantũ cupiditas expetat.

¶ Jstud est capl'm tertiũ ⁊ principale hui⁹ tractatus in q̃ Seneca postq; determinauit de duab⁹ virtutib⁹ cardinalibus. s. prudẽtia ⁊ magnanimitate. Hic ꝯñter de tẽperantia prius q; de iusticia. Q: iusticia est virt⁹ ƀm quã q̃s bñ se habet ad alios scz ad iustas ꝯuersatiões cũ eis habẽdo. Tẽperãtia aũt ẽ virt⁹ ƀm quã q̃s bñ se hz ad seipm: q̃ etiã ꝯtinẽtia dr. Jntẽperãtia aũt vt Tul. in tuscu. questi. li. i. placuit: est oim ꝑturbationũ fons: que est a recta rõne defectio. Jpa nãq; corp⁹ exterminat: vitia cogregat/ hoim intellectus deprauat/ sensum hebetat/ ⁊ ignominia stulticie deturpat hoiem. Sed tẽperãti: vt Tul. i. retho. refert: est rõnis in libidine ⁊ alios nõ rectos impet⁹ aie moderata et firma dñatio. Jõ desiderare debem⁹ tẽperantiam ⁊ amare. eo ꝙ sine ea recte viuere nõ possum⁹. Propterea dicit Seneca in lr̃a. Tu debes amare ꝯtinẽtiam. ¶ Nota ꝙ duplex est desideriũ. Quoddã est desiderium qđ ab appetitu intellectiuo oritur: vt quotiẽs virtutes ⁊ eternã beatitudinẽ desideram⁹: ⁊ illud nõ est freno ꝯstringẽdũ. Aliud est qđ ab appetitu sensitiuo ortũ habet: q̃ videlicet mũdanas voluptates ⁊ venereas delectationes desideram⁹: ⁊ illđ ꝯstringendũ freno tẽperantie.

¶ Si ꝯtinẽs fueris eo vsq; peruenias vt teipso cõtentus sis: nã q̃ sibiipsi satis est cũ diuitijs natus est. Jmpone ꝯcupiscẽtie tue frenũ. Oĩa blãdimẽta q̃ occulta voluptate animũ trahũt reijce. Ede citra saturitatez Cũ sobrietate bibe. Uita ebrietatem.

¶ Hic Seneca ponit quatuor officia ad hoiez temperatũ spectantia. Quorũ p̃mũz est ꝙ homo ꝯtinẽs non debet multũ desiderare: sed ꝯtentari in his que natura sibi tribuit ⁊ que a natura insunt: q: natura modico cõtẽta est. Uñ Cato. Cõmoda nature tibi nullo tempore desunt. Si fueris contentus eo quod tẽpora prebent. Qđ etiam intelligitur hic cum dicit. Si ꝯtinẽs fueris. nã ille q̃ sibiipsi contentus et satis est: cum diuitiis natus est. Ex illo elicitur ꝙ ille diues est qui contentatur in his que habet. Unde Eneas in epistolis dicit. Non enim ille pauper est qui parum

habet sed q̄ plus cupit. ¶ Secūdū. Si vis vocari tēperat⁹ tūc refrenare debes tua desideria ⁊ amouere voluptates corporales que vim rationis ipsius ⁊ intellectus absorbēt. Vñ virg. in Luco. Trahit sua quēq voluptas. Ex ipsis eni nihil boni oritᵘ. q2 hoīes a sapientia retrahūt. iuxta illud Hieronimi. Studio insistere nō possum⁹ sup habūdantiā in mēte cogitātes. ¶ Tertiū: si vis dici tpat⁹ comede citra saturitatē: sed cū mēsura. ⁊ bibe vt nō cōmittas ebrietatē. vñ Gāfred⁹ i poetria noua. Qñ famē reficis dapib⁹ nō sis ita plen⁹ q2 nihil apponi queat ampli⁹. Et subdit. nō tm̄ q̄tū possis: sed q̄tū pdest. Vñ etiā phs in de secretis secretoꝝ ad Alexādrū sic ait. Si vis esse sanus nūq ede ad saturitatē: neq bibe ad ebrietatē.

¶ Obserua te ne in cōuiuio vel in qualibet vite cōitate imitaberis: quos dānare videaris. Nec p̄ntibus delitiis inherebis. nec desiderabis absentes. Victus tibi ex facili sit nō ad voluptatē sed ad cibū accede. palatū tuū fames excitet nō sapores Desideria tua paruo redime. Si ad naturā viuis nunq̄ eris paup. Si alicui sua nō videtur amplissima. si toti⁹ mūdi dominus sit miser est. Qui cū pauptate bñ cōuenit diues iudicetur: q2 hoc tm̄ curare debes vt non desināt. atq ita quasi ad exemplar diuinū cōpositus. a corpe ad spm̄ q̄tū potes adducere te festina.

¶ Hic Seneca ponit documēta ad hoiem tpatū spectātia. Primū: si vis dici tpat⁹ tūc serua illō in q̄libet societate. ne dānes illos q̄s imitaris: sed poti⁹ sit p̄ oculis dictum Catonis. Iuditiū ppli nūq̄ ptēpseris vn⁹. Nec nulli placeas dū vis contēnere multos. Et rō est: q2 q̄ alios vilipēdit sibi ipi vituperiū acqrit. Sz quō debet se habere patet i in istis metris. Si fore vis sapiēs tu serua q̄ tibi mādo. Quid dicas: vi cui. cur: quō: qñ. Scdo q2 tu ptinēs nō debes inherere voluptatib⁹ p̄sentib⁹. nec etiā desiderare absentes delectationes. q2 incōtinētiā generāt. Seneca in epla ad Lucillū. xxiiii. inqt. Ipe voluptates in tormēta vertūtur. epule crudelitatē afferūt ebrietates neruoꝝ torporē tremorēq: libidines: manuū ⁊ articuloꝝ oim depꝛauationē Ideo Valeri⁹ li. vii. de Aristotele loquitᵘ. Vtilissimū p̄ceptū q2 voluptates abeūtes cōsiderem⁹. Tertiū documētū q2 debes esse modest⁹: q2 vict⁹ moderat⁹ honestatē corpis ⁊ aie sanitatē pseruat. Ideo ex modico debet eē vict⁹. Tul. i parado. xis. Cū tibi de⁹ vel mr̄ oim natura dedit aim. nihil p̄stātius nihil p̄ciosius libertē eo vtatur Turpe ergo est si te ita prosternas vt nihil inť te ⁊ pecudē esse putas. Quartū documentū q2 tuū desideriū dz eē in paruo. hoc ē debes eē ptētus i modico. ⁊ nō nimiam curā gerē sup res tpales. eo q2 caduce sunt ⁊ tpales ⁊ trāsitorie.

¶ Si cōtinentie studes insudare nō habita amene sz salubꝛiter. Nec dñm velis eē notū a domo: sed domū a dño. Nō tibi ascribas que nō feceris: nec maior q̄ es videri velis. Et hoc magis obserua. Nec pauptas sit tibi imūda: nec parcimonia sordida nec sīplicitas neglecta. nec leuitas languida. Et si res exigue sint: nō tm̄ sit angustie nec tua deflcas: nec aliena mireris

¶ Hic autor ponit alia officia ptinētie ad hoiem tēperatū ptinētia. quoꝝ primū est q homo ptinēs nō debet habere amenas habitationes. sed vtiles et salubres nec velit esse notus a domo. sed potius domū ab eo. Uñ Tul. in li. ii. officioꝝ. Ornanda vtiqꝫ domus est vt nō ab ipsa domo dignitas sed a dño habeatur. ¶ Secūdū officium est. ptinēs nō debet sibi vsurpare q̄ nō fecerit. nec desiderare dignior videri quā est. Uñ Gāfred⁹ in poetria sua. Nō te magnifices nec te sup ethera ponas. In hoc aūt reprehēdit autor duo vitia que sunt detestāda. Primū est mēdatiū eo q q̄ hoc fecerit mēdatiū cōmittat. qđ fugiendū est. vñ eneas in eplīs. Nā veritate nihil cōstantius. mēdatio aūt nihil incōstantius ꝛ instabilius. Scđo rephendit vanā gloriam. cū eni manis sit ꝛ trāsitoria eā cōtinēs fugere debet ¶ Tertiū officiū q ipa paupertas non debet sibi esse immūda qꝛ deus eā diligit. vñ Iuuenalis in satyra. Felices hoies pauper quos spūs ambit. Illos nūc ad regnū sublime retrahit. ¶ Quartum officiū q parcimonia ptinētis nō debet esse sordida. hoc est abstinētia ptinentis nō debet esse fetida: quia abstinētia virtus est. Uñ nomē parcimonie siue abstinētie potest accipi dupliciter fm beatū Thomā in secūda secūde. q. cxlvi. Uno modo secundū q absolute ciboꝝ subtractionē designat ꝛ hoc mō non designat actum virtutis: sed est quoddā indifferens. Alio mō secundū q est regulata ratione. ꝛ illo modo significat habitū vel virtutis actum. Et diffinitur sic est moderata sumptio siue subtractio cibi secundū rationē. Et illa non debet esse sordida: quemadmodū est aliqua abstinētia hypocritarū ꝛ auaroꝝ. ꝛc. ¶ Quintū officiū est q cotinēts simplicitas nō debet esse neglecta. hoc est humilitas ptinētis nō debet esse tarda. Uñ tūc ipa simplicitas dr esse neglecta qñ ipa nō facit bona opera. videlicet qñ qs aliter facit q̄ sua intentio est: vt sua simplicitate decipiat alios. vnde Alanus in prouerbiis. Non teneas aurū totum qđ splendet vt aurum. Nec pulchrū pomū quodlibet esse bonum. Nō est in multis virtus quibus esse videtur. Decipiūt factis lumina nostra suis. ꝛc. ¶ Sextū officiū est q leuitas ptinētis non debet esse languida. hoc est mobilitas animi nō debet esse infirma seu lesa. Uñ tūc leuitas dr infirma seu lāguida qñ aius hois plus mouetur ad mala hoc est ad operationē reꝝ tēporalium q̄ ad ea que sursum sunt. ¶ Septimū officiū: q ptinēs nō debet angustari, ppterea qꝛ exigue sibi sunt possessiones. vñ Cato. Infantem nudū cum te natura creauit. Paupertatis onus patienter ferre memēto. Qꝛ paupertas habēs letitiā admixtā tuta est et secura. Iuxta illud. Paupertas si leta venit tutissima res est. ¶ Octauū officiū q ptinēs sua bona amissa nō debet deflere: qꝛ sunt de dono fortune. vñ Seneca in epla quadā ad Lucillum. Nō est tutū qđ fortuna fecit tuum. quasi diceret munera fortune sunt valde dubia. Ideo tēperatus nō debet tristari de amissione reꝝ tēporalium. ¶ Nonū q ptinēs aliena bona nō multū debet extollere. sicut cōsuetudo hoim est. vñ Ouidi⁹. Fertilior seges alieno est semper in agro. Uicinumqꝫ pecus grandius vber habet.

¶ Si continentiā diligis turpia fugito anteq̄ eueniant. Nec queq̄ aliū verberes plus q̄ te. Omnia tollerabilia preter q̄ turpitudinē crede. A verbis quoqꝫ turpib⁹ abstineto. nā licētia eoꝝum impudicitiā nutrit. Sermones vtiles magis q̄ facetos et affabiles ama ꝛ rectos potius q̄ facundos.

¶ In ista parte autor ponit quinqꝫ officia tēperantie quo ad aliam speciem q̄ modestia dicitur. ¶ Primū officium est q tu ptinēs debes fugere turpia anteq̄ eueniant. hoc est non solum effectū sed etiam affectū vitioꝝ cōstringere. ¶ Secūdum officium. tu cōtinens amplius non debes corripere alium q̄ teipsum pēsando illū morale. Gnotosyaltō qđ latine sonat. cognosce teipm. hoc pri⁹ debes te emēdare

⁊ deinde alium verberare. vñ Cato. Que culpare soles ea tu ne feceris ipse. Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum. Vñ duplex est verberatio. scȝ anime et corporis. Anime est que se tenet ex parte aie: ⁊ de illa loquitur hic magister. Alia est corporis: que se tenet ex parte corporis: ⁊ talis iterū fugienda est. ¶ Tertiū officiū q̄ tu ꝯtinēs oīa que sunt sustinenda tolerare potes preter turpitudinē. Vñ temperatus a virtute tēperantie virtuosus dr. ergo vitare debet q̄ opposita sunt virtuti ⁊ turpitudo est vitiū in se turpe igitur est fugienda. ¶ Quartū officiū tu ꝯtinens a verbis turpibus debes te abstinere: qꝛ īpudicitiā nutriūt. Vñ phs. iiii. Ethi. Unusquisqȝ qualis est talia operatur: si ergo bonus ⁊ virtuosus bona operatur: si turpis turpia operatur. ¶ Quintū officiū tu ꝯtinēs diligere debes in sermonib⁹ tuis vtilitatē plus q̄ ornatū. Ratio: qꝛ sermones vtiles edificāt intellectū: sed facūdi impediūt inquisitionē veritatis: qꝛ potius impediūt veritatē q̄ prouocāt. Ideo Uincē. in specu. histo. lib. vii. dicit. Turpe ⁊ valde viciosum est inferre sententiā delicatam qꝛ a pluribus intelligi nō potest. propterea tu ꝯtinēs debes diligere plus fructuosos sermones q̄ facūdos.

¶ Miscebis interdū seriis iocos sȝ tēperatos ⁊ sine detrimēto dignitatis ⁊ verecūdie. Nā reprehēsibilis est risus si immoderat⁹ fuerit: ⁊ si pueriliť effus⁹: si muliebriť fact⁹ odibilē facit hoīeȝ ris⁹ aut superb⁹ aut clar⁹ aut malign⁹ aut fatu⁹ aut ex alienis malis euocat⁹

¶ Hic autor ponit aliud officiū rationis eiusdē dicēs q̄ tu ꝯtinēs debes aliqñ imponere tue ꝯtinētie iocos ꝑpter solatiū humane vite: sed moderatos sic q̄ nō excedāt honestatē. cū mediū sit de propria ratione virtutis. vt ptȝ. v. Ethi. qꝛ modus est norma virtutū. Et risus immoderatus est reprehēsibilis si fuerit producť⁹ pueriliter: vel superbus/ aut elatus/ aut malignus/ aut fatuus/ aut euocat⁹ ex alienis malis: qꝛ semꝑ talis risus reddit hoīem valde imorigeratū ⁊ odiosum. Vñ risus dr puerilis qñ quis solus ridet sine morū maturitate/ sine causa sine oportunitate. vñ moralis. Nō rideas solus: nā risus vnius oris. Fatu⁹ vel stult⁹ reputatur oīb⁹ horis. Et ris⁹ dr muliebris qñ qs ridet sine causa legitima: vt mulieres que incitamēto lasciuie vel leuitatis ridere solent. Risus dr superbus qñ quis ridet subsannādo ⁊ ille generat rancorē et odiū. vñ Salusti⁹. Odium querere extreme demētie. i. stulticie est. Risus dr malignus quando quis ridet de malefactis ꝑpetratis. vt prouerbiorū. iiii. Qui letātur cū male fecerint cōdēnantur. Risus dr fatuus quando quis semper ridet. vnde. Per risum multum debes cognoscere stultum. Dicitur autem euocatus ex alienis malis qñ quis ridet in aduersantibus ꝓximi quem tñ diligere sicut seipm deberet. ideo peccat cōtra virtutem charitatis.

¶ Si ergo tēpus iocos exigit hos quoqȝ cū dignitate sapienter gere: vt te nō grauet quispiā tanq̄ asperuȝ nec te cōtemnet tanq̄ vilem. Nec sit tibi scurrilitas: sed grata vrbanitas. Sales tue sint sine dēte. Joci sine vilitate. Risus sine cachino. Uox sine clamore. Incessus sine tumultu. Quies tibi sine desidia erit. Et cū ab aliis luditur tu scti aliquid honestiqȝ tractabis

¶ Hic Seneca cōcludit ꝓpositū suū de risibus et iocis: ostendēs qualis debet eē risus ⁊ iocus. Et vult primo q̄ debet fieri ſm exigētiā tpis: cū oīa suum tēpus habeant: ⁊ suis spaciis transeant vniuersa sub celo: vt dicitur ecclesiastes. iii. sic videlicet

q̃ sit virilis ꝛ bonis moribus euocatus. ꝛ nõ pueriliter nec muliebriter. deinde excludit vanitatẽ di. q̃ scurrilitas non debet esse i ioco: sed grata vrbanitas. Dicitur eni ds scurrilis q̃ vanitatib⁹ ꝛ nequitiis intendit: hincinde currens ad ꝯgregationes ꝯuiuia hoim: vt eis possit se ostendere in sua scurrilitate et nequitia. ¶ Deinde ponit quedã documẽta di. q̃ tui sales debẽt esse sine dẽte. hoc est tue reprehensiones fieri debẽt sine mordacitate inuidie. Vñ sales dicũtur in plurali nũero vba amara seu reprehensiones. Vñ duplex est reprehẽsio. Quedã est cãa amicitie. videlicet que procedit a fonte charitatis. quẽadmodũ pater reprehendit filiũ / amicus amicũ. ꝛ illa est laudabilis. Alia est que fit cã odii vl' inimicitie: et illã autor hic redarguit: q2 fit cũ mordacitate. Et tui ioci debẽt esse sine vilitate: hoc est tue conuersatiões debẽt esse sine malitia. Et risus tu sine cachinno: hoc est sine subsannatione. Vñ cachinn⁹ est risus immoderate effusus. Persius. Sũ petulãti splene cachinno. Et dr a cõ et hinn⁹: ꝛ hoc ꝓpter dẽtes qui videntur albere cachinno in risu. Vox tua debet eẽ sine clamore: ꝛ incessus tuus et trãsit⁹ tu⁹ sine strepitu. Et requies tua debet eẽ sine pigritia. vñ Cato. Plus vigila semper ne somno deditus esto. Nã diuturna quies vitiis alimẽta ministrat. Et cũ ab aliis hoibus luditur tunc tu semper pertractare debes aliqd honesti negocii ꝛ operis. hoc est q̃ hõ virtuosus nũq̃ debet habere aĩum dissolutũ: sed semper se occupare bonis operibus vt dictum est supra ibi. Nõ semper in actu sis. ꝛc.

¶ Si cõtinens es adulationes euita. sitq3 tibi tã triste laudari a turpib⁹ q̃ laudari ob turpia. Letior esto quoties displices malis ꝛ malorũ de te estimationes prauas ad verã tibi laudationẽ ascribe.

¶ Hic autor ponit alia officia ꝯtantie q̃ ad modestiã reduci possũt in quantũ ẽ species ꝯtantie. Et vult q̃ cõtinẽs debet fugere adulationes hoc est blãdos sermones Sene. autor in libro. iii. Qui eni sapiẽs est minime adulationib⁹ credat. Fictis eni sermonibus venãtur hoies sicut p rhete siue p hamũ capiũtur pisces. Fugere ideo debet: q2 puersa adulatio est vitiũ detestabile vt p3 per ei⁹ diffinitionẽ. Adulatio eni est qua quis supra modũ virtut; in ꝯuersatione hoim nimiũ vult cõplacere hominibus in sermonib⁹ vel factis. Ideo Tul. in tusculanis questionib⁹ li. viii. att. A turba quãtũ potes te separa ne adulatoribus latus prebeas: artifices sunt ad capiendũ superiores. Ideo dr Sene. q̃ valde detestabile est laudari a turpib⁹ ne de laudatorib⁹ sitis videatur: cũ oẽ sile suũ diligat sile. ꝛ similitudo sit cã amicitie. Nec est optanda laus q̃ ab insano ore ꝓcedit. Tãta est eni distãtia inter ꝓbos ꝛ improbos quãta est inter virtutẽ ꝛ vitiũ: vt dr in ethi. Ideo debet gaudere vt vituperetur a malis ꝛ asscribere prauas suspitiones ad veram recõmendationẽ.

¶ Difficillimũ opus cõtinẽtie est assentationes adulatorũ repellere quorũ sermones animũ quadã voluptate resoluũt. Nullius per assentationẽ amicitiam merearis. Nec ad tuã promerendã gratiã per hãc ad te aditũ aliis pandas.

¶ Hic autor subdit alia officia ꝯtinẽtie. Dicẽs q̃ difficillimũ ꝯtinẽtie op⁹ est remouere assentationes adulatorũ: cũ quasi naturale sit laudẽ appetere ꝛ nemo in suis negotiis optat vituperium. cum sit de ratione malorum: sicut laus est de ratione bonorum: vt dicitur primo Ethicorũ. Et dicit vltra q̃ temperatus amicitiam acquirere non debet per assentationem: q2 vt dicit Tullius libro tertio rethorices. Assentationes dulcia principia ꝛ iocũda habẽt; exitus aũt amarissimos. Ideo sic acquirere non debet nec admittere alios in suam amicitiã per adulationem.

¶ Nō eris audax nec arrogās. nec pertinax summittes te nec proijces dignitates grauitate seruata. Ammoneberis libenter ꝛ reprehenderis patiēter. Si merito obiurgauerit te aliquis scito ꝙ profuit. si immerito scito. quia prodesse voluit. Non enim acerba: sed blanda verba timebis.

¶ Postq̄ determinauit de adulatione per quā anim⁹ ī superbiā mergitur. Ideo cōsequēter ponit documēta per que possumus effugere supbiā: qr nil acerius cruciat nil molestius arguit q̄ ipsa. cū sit pestis occulta. vitiorū origo. vel oim malorū initium. sicut humilitas initiū est oim bonorū. Ideo hic autor ponit documēta cōtra eā. Et vult primo ꝙ homo tēperatus nō debet esse audax. hoc est nimie presumptuosus: qr talis audatia ducit hoiem in multa pericula corporis et aie. Nec debet eē arrogans. hoc est supbus: qr superbia insidiatur bonis operib⁹. vn̄ Ganfred⁹ ī noua poetria. Fel modicū totū mel amaricat: vnica mēda totā faciē deformat. Etiā deus superbo resistit: ergo superbiā summopere fugere debem⁹. Et subdit ꝙ hō tēperatus etiā debet habere humilitatē. qr fm Lucā. xiiii. cap̄. Qui se humiliat exaltabitur. Ideo dr prima Petri. ii. Estote subiecti omni humane creature propť deū. Et tu ꝯtinēs non debes iactare ex humilitate aliqua hoc est te laudare. Vn̄ prouerbiorū. xxvii. Sermo laudat te alienus ꝛ nō os tuū: extraneus ꝛ nō labia tua. Et idē in. xii. cap̄. Qui odit increpationes insipiēs est. ideo hic dicit Seneca ꝯtinēs libēter debet sustinere ammonitiones. Cū aūt aliquis increpauerit te merito scire debes ꝙ talis profuit tibi. si aūt immerito scias ꝙ voluit tibi pdesse. Ideo nō debes timere acerba verba sed blāda. Vn̄ Salomō prouerbi. Meliora sunt vulnera diligentis q̄ fraudulenta oscula odientis.

Esto vitiorꝫ tuorū fugax ipe. aliorū vero nō curiosus scrutator. neq̄ acerbus reprehensor sed sine exprobratione correctoꝛ ita vt ammonitionē semper charitate ꝛ hilaritate preuenias.

¶ Hic Seneca ponit documēta per q̄ possumus fugere supbiā. Et dicit ꝙ tu continens debes esse fugator tuorū vitiorū: qr nihil peius est vitius: vt dicit Ouid. libro fastorū. Nec etiā curiosus inquisitor aliorū vitiorū debes esse. qr multa mala exinde oriuntur. Neq̄ reprehēsor acerbus esto. hoc est crudelis correctoꝛ sed etiā antecedere debet ammonitio charitatis ꝛ hylaritatis. hoc est ex inuidia alium corrigere non debes. sed ex dilectione ꝛ charitate.

¶ Errori facile dato veniam. Nec extollas quē q̄ neq̄ deiicias. Dicētiū esto tacitus auditor. Auditorū prōptus repetitor. Te querēti faciliter responde. Cōtendēti facile cede. Nec ad iurgia neq̄ disceptationes descēde cito ꝛ si que sunt ratione remoue.

¶ Hic autor ponit alia officia ad species tēperātie se extēdentia. Et vult primo ꝙ tu ꝯtinēs faciliter debes dare veniā errāti. hoc est indulgentiā ꝛ gratiā: qr magnū donū animi est. vt dicit Varro in sententiis sup Therentius. Magna pars est indulgere erranti. ideo promptus debes esse ad dandam veniam. Nec aliquem extollere debes per nimiam laudationem. Unde Horatius in epistolis dt. Qualem com=

mendas aspice atq iterũ aspice. Ne mox incutiant pectora aliena pudorem. Neq aliquẽ deprime p nimiã vituperationẽ. vñ Tul. in tusculanis questionib⁹. Stulticie propriũ est alioꝝ cernere vitia ꝛ obliuisci suoꝝ. Sed mediũ ꝛ modũ serua. iuxta dictũ Ludolphi. Oibus adde modũ mod⁹ est pulcherrima virt⁹. Et tu ꝯtinẽs esto tacitus auditor loquentiũ: ꝛ parat⁹ repetitor auditoꝝ. an scꝫ expediat nec ne Et te interrogãti faciliter responde. hoc est ignorantẽ informare debes de dubiis q̃ ipse a te querit. Et subiũgit q̧ cõtinẽs nõ debet facile ꝓgredi ad iurgia siue dissẽtationes: sed potius si que inciderint remouere cũ ratione. hoc est q̧ concordiã facere debet inter litigãtes: qꝛ cõcordia nutrit amorẽ: vt dicit Cato. vñ Oui. li. ar. Cãdida pax hois. trux decet ira feras.

Si continẽs es animi ꝛ corporis tui mot⁹ obserua ne indecori sint. Nec illos ideo cõtẽnes qꝛ latẽt: nã nihil differt si nemo videat cũ tu ipse videas.

hic Seneca ponit alia documẽta ad species ꝯtinẽtie se extẽdentia. Et dicit si tu tẽperat⁹ es debes refrenare appetit⁹ animi tui ꝛ corporis: ne sint indecẽtes. Et sciendũ q̧ duplex est appetitus. videlꝫ sensitiu⁹: et est q̃ inclinat hoiem ad rẽ delectabilem et corruptibilem. Et intellectualis q̃ inclinat hoiem ad acquirendũ bonũ intellectuale: vt sunt virtutes et scientie. Et ambos custodire debet tẽperat⁹ homo: cũ ratio semp deꝓcatur ad optima. sensus vo ad mala: scꝫ ad delectationes corporales et res corruptibiles.

Mobilis esto nõ leuis ꝯstãs nec pertinax alicuius rei te habere scientiã nec ignotũ sic nec molestũ. Omnes tibi pares facies si inferiores superbiẽdo nõ cõtẽnes. superiores recte viuendo non metuas. In reddẽda officiositate ne sis negligens / neq acerbus exactor appareas.

hic Seneca ponit alia officia et proprietates temperantie in quibus breues ꝛ vtiles innuit doctrinas: vt patet in lra. Dicens primo q̧ homo tẽperatus debet eẽ mobilis. Unde homo dupliciter dicitur esse mobilis. Uno modo corporaliter: videlicet q̃ faciliter ꝛ leui occasione mouetur de loco ad locũ. ꝛ talis proprie dr incõstãs Incõstantia aũt vitiosa est ꝛ causa erroris: vt dicit Boeti⁹ in de discipli. scolarium vbi de filio incõstantie exemplum tradidit vt constantes in negociis nostris simus ꝛ ab eo constantiã seruare discamus. Secundo mõ homo dicitur esse mobilis spiritualiter. videlicet qui mouetur ad aliqua facienda causa et ratione exigẽte. Et de illa mobilitate loquitur hic autor dicẽs q̧ temperatus debet esse flexibilis ad peragendũ bona. Et non debet esse leuis. hoc est inconstans ꝛ instabilis: sed poti⁹ firmus et perseuerans in bono. qꝛ scdm Isidorũ. Salus inchoanti promittitur: pseuerãti aũt datur. Nõ enim beatus est qui aliqd bonũ inchoat: sed qui perseuerãter terminat. Nec tẽperat⁹ debet esse proprie opinionis sed aliqñ consilia aliorum accipere. iuxta illud Catonis. Nullius sensum si prodest tempseris vnq̃. Et subdit q̧ cũ temperatus possidet scientiã alios libenter informare debet ꝛ nõ habere tedium informãdo. Uñ Bernar. Puerum ignorãtem informare nõ minus facit q̃ q̃ indigenti panem prebet. Ideo etiã Alanus in prouerbiis. Non minus is peccat q̃ sensum condit in agro. Quã qui doctrinã cõdit in ore suo. Et temperatus debet eẽ humilis cum ipsa humilitas exaltet. Nec debet contẽnere inferiores. etiam nõ debet timere superiores cũ recte viuat. vnde Cato. Cũ recte viuas non curas verba malorum. In officiositate reddẽda non debet esse tardus neq acerbus correctos subditorum. vñ Isidorus. Sic se habere debet superior erga suos subditos vt ipse plus diligatur q̃ metuatur.

Cunctis esto benignus. nemini blandus. paucis familiaris. Omnib⁹ equ⁹ esto. Seuerior iudicio q̄ sermone. vita q̄ vultu. Clementie cultor. Seuicie detestator. Bone fame neq̧ tue seminator. nec inuidijs aliene.

¶ Hic autor ponit alia officia tēperantie cum prioribus ⁊ sequentib⁹ aliqualiter cōuenientia. Et vult primo q̄ tu continens oībus hominibus benign⁹ esse debes Sicut dr̄ in euangelio. Estote misericordes sicut ⁊ pater vester misericors est q̄ in celis ē. Siīr. vt habetur Mathei. xi. Discite a me quia mitis sum ⁊ humilis corde Et nemini debes esse applausiuus nec oībus aures tuas cōmittere. vt habetur i vita phorꝫ cap. xxix. Et tu ꝯtinēs paucis hoībus debes esse familiaris. Nā nimis familiaritas parit cōtemptū. Similiter Plaut⁹. Nemini te nimis sodalē facies. vnde. Qui nimis est humilis hic ꝓ stulto reputatur. Et subdit q̄ continens oīb⁹ hoībus equus esse debet. ⁊ seuerior in iudicio q̄ in sermone. Similiter in vita q̄ i facie crudelior. amator pietatis. quia cōtinens a virtute tēperantie virtuosus dicitur. ergo clementiā habere debet. Et autor bone fame esto. hoc est vbicunq̧ fueris ibi semꝑ bonum de proximo proferre debes ⁊ non malum. Copulator enim hominum nō est verus recōmendator. et detestator esse debes crudelitatis. ⁊ nō insidiosus fame alterius. nam hoc iusto dei iudicio cōtingit q̄ qui conatur lumē aliene fame i alijs destruere seipm̄ destruit. vt dicit Alanus in de planctu nature prosa septima. Sicut papilio volitās circa lumen ipsum extinguit ⁊ seipsum comburit. ita inuidia aliene fame. Inuidia enim vt dicit phus in secretis secretorū detractionē generat. Ideo cōsolatur nos Salomon in prouer. xxiij. caplo dicēs. Ne comedas cum homine inuido. ⁊ ne desideres cibos eius. quoniaꝫ in similitudinē arioli et cōiecturis estimat quod ignorat. comede ⁊ bibe dicet tibi. ⁊ mens ei⁹ nō est tecum.

Rumoribus criminibus suspitionibus. minime credulus sis. sed potius malis qui per speciē simplicitatis ad nocēdū aliquibus surrexerint honorē surripientes. oppositissim⁹ sis. ad irā tard⁹. ad misericordiā ꝓnus.

¶ Hic Seneca ponit aliqua officia cū priorib⁹ aliqualiter cōuenientia ⁊ vult primo q̄ tu cōtinens nō cito credere debes fabulis et rumorib⁹ vulgariū. Iuxta illd̄ Catonis. Noli tu quedā referēti credere semper. Exigua est tribuenda fides qui multa loquūtur. Nō credatur cuiq̧ si multa loquitur. ⁊ hoc ideo. q: i multiloquio raro deest mēdaciū. vt dr̄ puerb. x. Ideo minime credulus sis. nec etiā credere debes criminibus. hoc est diffamationibus. q: vt dictū est ꝓcurator bone fame ⁊ seminator esse debes. Illi aūt ꝯtrarius esse debes qui nititur surripere bonā famā videlꝫ q̄ per spem falsam venit ad nocēdū aliquibus. Et tu minime credulus esse debes suspitionib⁹. nā suspitio scd̄m Tulliū ē qn̄ malus indicijs pcedit. Cōtingit aūt suspitio trib⁹ modis. Primo qn̄ qs in seipso malus est. qn̄ ipe quasi ꝯscius sue malicie malū de alio opinat. Scd̄o qn̄ aliqs efficit malus ad alterū. q: de inimico ex leuib⁹ signis quis mala opinat. Tertio ex malignis experimentis. ⁊ sic phs dt q̄ senes maxime sunt suspitiosi q: multotiēs expimentū habuerūt. Et subdit Seneca. Tu cōtinens ꝓn⁹ esse debes ad misericordiā ⁊ lēt⁹ ad irā. Nā ira vt dr̄ i his vij. Ethi. Macerat corp⁹. Sene. in. lib. ij. de ira. Nichil velocius ad insaniā perducit q̄ ira. ideo est fugienda. Etiā ideo. q: corrūpit subiectū et vitā diminuit.

¶ In aduersis esto firmus. in prosperis cautus ⁊ humilis. occultator virtutū sicut alij vitiorū vane glorie cōtēptor. ⁊ horū q̄b⁹ predit⁹ es nō acerb⁹ exactor esto.

Nullius imprudentiã despicias. Rari sermonis esto. loquentiũ patiens auditor Seuerus nõ seuus. hilares nõ spernas. Sapiẽtie cupid⁹ ⁊ docilis. Que nosti sine arrogãtia postulãti ĩpartire. que nescis sine occultatiõe ignorantie tibi postula impartiri.

¶ Hec ẽ vltia ps hui⁹ capli de tẽperãtia. in qua Seneca pluria officia tẽperãtie sup addit cũ repetitiõe quorũdã p̃habitor. Et vult p̃mo q tu p̃tinẽs firmus esse debes ĩ dissortuniis vl' aduersitatib⁹ circũspect⁹. vñ Cato. Cũ fueris felix q̃ sũt aduersa caueto nã vltia raro corrñdent primis. Ideo etiã Sene. li. viij. de natural ib⁹ sic dt. Nescit fortuna quiescere nũc leta nunc tristis. Debet ergo nemo in p̃sperditatib⁹ multũ gaudere. neq̃ ĩ aduersitatib⁹ deficere. Et subdit q̃ cõtinẽs debet esse hũilis occultator suarũ virtutũ. hoc est nõ debet querere gloriã vanã de suis virtutib⁹. nã glia labdis est. vt dt magr Señ. in epla quadã ad Lucil. Quid de vanis gloriaris hoĩbus. qr minime p̃dest. ideo ptẽnere debes vãnã gloriã. qr facile decidit sicut flos. Tul. ij. offi. Et subdit q cõtinens etiã non debet esse crudelis exactor vl' corrector illorũ hoim quib⁹ ante posit⁹ ⁊ p̃positus est in dignitate. sed humilis vt pri⁹ patuit. Neq̃ etiã cõtinẽs alicuius insipiẽtiã spernere debet. Nã magna mia ẽ misereri insipiẽtib⁹. vt dt Platinus phs. Et cõtinẽs pauca loqui debet ⁊ illa q̃ loqtur debẽt esse vera. Iuxta illd Moral. Sermo breuis ver⁹ tuo p̃cedat ob ore. Silr Cato. Nõ sis vẽtosus ⁊c̃. Et dz esse cupidus sapie. Nã nihil vtili⁹ hoibus in hac vita est q̃ sapiẽtia. qr dispont oia vt dt Sapie. viij. Et vitã quietã efficit. vt dicit Seneca ad Lucil. Et cõtinens etiã debet esse docilis. hoc est diligẽter debet isist ere studio. Quare dicit Señ. epi. lxxviij. ad Lucil. Q̃diu viuas tãdiu discas. vnde Cato. Instrue p̃cept' animũ ne discere cesses. Nã sine doctrina ⁊c̃. Etiã continẽs impartire debet illud qd p̃t postulãti. cuius ratio añ habita est. Et ea q̃ tu ignoras sine verecũdia iquire ab aliis. Nã per hec animus tuus eleuatur. vn. Sepe rogare rogata tenere retẽta docere. Hec tria discipulũ faciũt superare magistrũ. Ideo nõ debes vereri de inquisitiõe. nec occultare tuã ignorãtiã. Non eni viciuni ⁊ nichil scire. sed nichil discere velle.

¶ De iusticia.

Iusticia post hec virt⁹ est. Quid aũt est iusticia nisi tacita nature cõuẽtio in adiutoriũ multorũ adinuẽta. Iusticia nõ nostra cõstitutio. sed diuina lex est ⁊ vinculũ societatis humane. In hac aũt nõ existimamus q̇d expediat. expedit illa quicquid dictauerit.

¶ Istud est vltimũ ⁊ principale caplm hui⁹ totius libelli Senece. In quo determinatur de viria virtute cardinali. scilicet iusticia. Et diuiditur in duas partes. In prima parte ponit Señ. definitionẽ iusticie. In secũda p̃prietates ⁊ officia iusticie. ibi. Quisquis ergo hãc ⁊c̃. In prima parte innuitur primo q iusticia sit virtus. Secũdo cuiusmodi virtus sit iusticia. Tertio q ipsa est vtilis. ⁊ illa patent in textu secũdũ ordinẽ. Añq̃ de his in speciali aliquid dicetur premittẽda sunt quedã generalis p̃noticia sequẽtiũ habẽda. Et sunt qua tuor. primũ q iusticia respicit ea que fiũt in cõicationibus humane vite. vt dicit phs. v. Ethicorũ. Similiter magr hic lra. qñ dt q ipsa sit repta in adiutoriũ multorũ. Quicquid eni ratio licitũ esse dicat hoc p̃sequendũ est. ⁊ recta ratio dictat in humanis cõmunitatib⁹ vt te necessariis equalitatẽ et eq̃tatẽ. ergo merito equitas seruanda est. que p̃prius obiectũ est iusticie. Secundũ principale est in quo consistit iusticia. ⁊ quis proprius ei⁹ actus est. Proprius enim actus ipsius est reddere vnicuiq̃ quod suum est

Nā materia iusticie est opatio exterior fm q ipa vl res q p eā agit sit respectu alteri⁹. Propriū eni cuiuscūq est qd sibi dat fm equalitatē et pportionē iusticie. g ppri⁹ act⁹ iusticie ē reddere vnicuiq qd suū est. Tertiū est de qditate 7 sit⁹ iusticie. Vñ ipa sic notificatur fm Ambro. in li. de officijs. Est que vnicuiq reddit qd suū est. alienū nō vendicat. vtilitatē ppriā negligit 7 cōem equitatē custodit. Itē fm beatū Tho. in scda scde. q. lviij. sic diffinitur. Et cōstans et perpetua voluntas vnicuiq quod suum est tribuens. Similiter a philosopho. v. Ethice⁊. Est habit⁹ fm quem aliquis dr operatiuus fm electionem iusti.

Quisquis ergo hanc sectari desideras. primo deum time 7 eum ama vt ameris ab eo. Amabilis autem eris deo si in hoc illum imitaberis vt oibus velis prodesse nulli nocere: 7 tunc cuncti appellabūt te virū iustū 7 oēs te sequentur/venerabuntur 7 diligent.

In hac pte Señ. ponit ptē executiuā ponēdo pprietates 7 officia iusticie dicēs pmo q secutor iusticie pncipaliter dz timere deū. vñ puerb. xxiij. In timore dñi esto tota die. Nā initiū sapiētie ē timor dñi. Eccli. i. Nā timor vt ibidē dr gloria 7 gloriatio 7 leticia ē. Jō deū p oib⁹ timere debem⁹ vt amemur ab eo. vñ Cato. Si de⁹ est anim⁹ nob vt carmia dicūt. hic tibi pcipue sit pura mēte colēd⁹. Ille āt amabilis erit deo q imitatē eū i hoc vt oib⁹ pficu⁹ velit esse et nulli dānū īferre: qd si qs fecerit oēs hoies appellabūt eū virū iustū 7 pfectū: 7 oēs sequenter 7 amabunt eum.

Iust⁹ vt sis nō solū nō nocebis: sed etiā nocētes phibebis: nā nulli nocere nō ē iusticia sz ab alienis abstinētia. Ab his ergo incipe 7 nō deseras nisi ad maiora pueharis. Etiā aliena ablata restitue. Raptores qq ipos ne ab alijs timēdi sint castiga 7 phibe et coerce.

Hic Seneca ponit alia officia iusticie dicēs q nō solū i hoc psistit iusticia vt nulli noceas: sed etiā vt phibeas nocētes. Nā nulli nocumētū inferre pprie dicta nō est iusticia: immo reqrit custodia ab alienis malis. g ab his documētis debes incipere 7 nō cessare donec ad maiora puehar. Etiā nō solū aliena ablata restituere debes: imo etiā inuenta que fuerunt possessa et relicta: vt dr btūs Tho. in scda scde. q. lxvi. Et castigare 7 phibere ipos raptores ne ab alijs hoib⁹ sint formidandi: qr in hoc consistit proprius actus iusticie: vt visum est.

Ex nulla vocis ambiguitate cōtrouersiā nectas: sed animi qualitatē specular/nihil tibi intersit an affirmes vel neges. De religione ac fide scias agi vbicūq de veritate tractat. Nam et si deus iureiurando inuocetur: et inuocanti testis non erit: tñ inde nō transcas veritatem: nec iusticie transilias legem.

Hic Seneca ponit alia officia ad habitū iusticie ptinētia. Et vult pmo q hō iust⁹ de dubio fm ōē disceptationē facere nō dz. hoc idē Cato i suis dogmati. dr. Jr a tuo de re incerta ptendere noli. Nā hoc ppriū est stultor: vt dr Prouerbior. xviij. caplo. Labia stulti immiscent se rixis: 7 os eius iurgia prouacat. Et subdit Seneca q qualitatē animi inspicere debet iust⁹ sic videlicet q sit inspectator bonorum morū. Et scire debes q iste tractatus est de religione et fide. Ideo seruanda est

vbicūq3 tractatur de veritate: ⁊ si deū in iureiurādo inuocaueritis: et non tibi testis fuerit. propterea non debes pertransire veritatē nec statutum iusticie. Nam post deum ipsa veritas colenda est. vt vult Phitagoras que sola deo hoīes proximos facit. Ideo phs Empedocles inquit. Caue ab his qui veritatem non seruāt ideo nunq3 recedere debes a lege veritatis nec iusticie.

¶ Quod si aliqñ coercceris mēdatio vti: vtere non ad falsi ad veri custodiā. Et si ɔtigerit veritatē mēdacio redimere / nō mentieris sed potius excusabis: quia vbi honesta causa est: iustus secrata nō ꝓdit / tacenda eni tacet: et loquenda loquitur.

¶ hic Seneca ponit alia officia ad habitū iusticie ptinentia: volens q᷑ si aliqñ cōpulsꝰ fueris aliqñ vti mendatio: vti eo debes ad conseruationem veri ⁊ non falsi: nā ad iusticiā nos natisumꝰ: vt dt Tul. in li. i. Nihil prestātius q̄ꝫ intelligi nos ad iusticiam esse natos / nō enim opinione: sed natura ius institutū est: cū aūt iustus dz quasi ius seruās mēdatio vti debet ad cōseruationē veri sermonis: ⁊ non propter vtilitatē mēdatiꝫ: vt sic veritati falsitas famulari cogat. Iuxta illud horatiꝫ in arte poetica. Atq3 ita mētit si veris falsa remiscet. Mendatiū autē fm se malū est ⁊ fugiendū. Si aūt contigerit nos vti mēdatio ꝓpter vtilitatē proximi ⁊ nō ꝓpter deceptionē vl' gr̄a lucri mendatiū prauū non est: ⁊ si hō iustus nō manifestat secreta iustus dz. Sed fatui faciūt apposito modo. de quibꝰ Alanus. Stultior est stulto qui mandat balsama cribro. Et verbis pleno verba tacenda viro.

¶ At illi alta est pax ⁊ secura etiā tranquillitas: vt dū illa a malis vincūtur / ab istis aūt mala vincātur. Hec ergo si studere curaueris letus ⁊ intrepidus finē3 tui cursus expectabis / tristiciā huius mundi hilaris despicies: et tumultuosa expectabis quietus et ad extrema securus properabis.

¶ hic ɔñter oñdit Se. q᷑ summa reqes et alta pax seu secura trāqllitas illi hoī est sit videlz iusto: q̄ tacēda tacet ⁊ loquēdo loquit Et cū mali hoīes superant a malis: tūc ipe oīa supat mala. Et ꝑ infert Señ. Si iustꝰ curā habuerit istudēdo et retidēda ea que dicta sūt de iusticia: iste tutꝰ ⁊ letꝰ expectare pōt terminū sue vite ⁊ oīa huiꝰ mūdi refutat. videlz tristiciā ⁊ tumultuosa sustinet ⁊ gradiet tutus ad extrema vite sue. Nā iusticia fm Mercuriū ē vocatio dei. Cū aūt illa duo officia retinet que ponit Lactan. in li. de vero cultu dei videlicet ɔiungi deo ⁊ hoī (primū videlicet deo ɔiungi religio nuncupat. Scōm aūt humanitas est) secure ⁊ hilariter ꝓperare pōt ad extrema iudicia propter insticiam homo.

¶ De mensura et moderatione prudentie.

His ergo constitutionibus he quattuor virtutū species perfectū te faciūt si mensurā rectitudinis harū equo viuendi fine seruaueris. Nam si prudētia terminos suos excedat / callidus / pauidus / inuestigator latentiū qualiūcūq3 / noxiarum ostentator voca

beris inimicus. timidus. suspiciosus. attentus. semper aliquid timens. semper aliquid querens. semper aliquid existimans Et subtilissimas suspicationes tuas ad reprehensionem alicuius impingens. admisso notaberis digito. astu plenus versipellis simplicitatis inimicus. contemplatorque culparum. et postremo vno nomine a cunctis malus vocaberis homo

¶ Postquam autor determinauit specifice et singulatim de quattuor virtutibus cardinalibus. videlicet de prudentia. magnanimitate. continentia et iusticia. hic consequenter ponit epilogationem harum virtutum. et hoc propter meliorem habendam memoriam. Et primo ponit recapitulationem prudentie. Secundo magnanimitatis. Tertio continentie Quarto iusticie. Partes patebunt per ordinem in processu littere. Epilogando dicit sic. His ergo institutionibus &c. quasi diceret quod ille quattuor virtutes cardinales cum officiis earundem faciunt te virum felicem et perfectum. et hoc est verum si viues secundum mensuram rectitudinis. Unde Seneca in epistola. lxxxviii. ad Lucillium sic inquit. Hoc optimum habet in se generosus animus quod excitatur ad honesta magnarum rerum spem ad se vocat et attollit. Docilesque natura nos edidit. sed rationem imperfectam dedit. que virtutibus et scientiis perfici potest. A virtutibus enim mores fiunt. moribus virtus perficitur. vt dicit Policrates li. v. et Aug. de ciuitate dei li. ii. cap. xxi. narrat istum versum. Moribus antiquis res stat romana virisque. Qui verius nichil aliud pretendit nisi quod ille qui modum seruat in virtute et perseuerat omnia bene regit. qui autem amator cupit esse virtutes speculatur ne terminos excedat ipsius. quia qui excedit terminos prudentie ille erit callidus et etiam pauidus. vt patet infra. Et postremo ab omnibus hominibus vno nomine peruersus homo dicetur.

¶ In has ergo maculas prudentia immoderata producit Quicunque in ea mediocriter laute persistit nec obtusum habet in se aliquid nec versutum.

¶ Hic ponit conclusiue ostendens quod si quis immoderatam prudentiam sequitur ille sciat quod in has maculas. i. in hec vicia iam dicta labitur. Qui autem mediocriter in ea consistit. hoc est modum seruauerit ille nichil versutum nec obtusum habet. Nam ipsa vt dicit Platinus. i. Plato in li. quem scripsit de moribus. est ad rationem norma que agit et cogitat singula perseuerare ac nichil preter rectum facere velle humanis actibus atque diuinis arbitriis prouidere.

¶ De moderanda fortitudine.

MAgnanimitas autem si extra modum suum se extollat facit virum minacem inflatum turbidum inquietum. Et in quascunque extollentias dictorum aut factorum neglecta honestate festinum. Qui monentis oibus supercilia erigis vt bestiarius etiam deridandus. Nam quieta excitat. alium ferit alium fugat.

¶ Hic Seneca ponit recapitulationem magnanimitatis volens. Si quis autem extra modum se extollat tunc ipsa facit virum superbum. Superbus autem est ille qui videri cupit. Efficit etiam virum minacem et iratum Irato autem ipsi in est angustia et furor vt inquit virgilius. Io

tā mētē ꝑcipitat ira alam ꝑturbat ⁊ sensū nō ꝑmittit discernere verū. vt dicit Cato Impedit ira alam ne possit cernere verū. Et etiā virū inquietū facit ⁊ repētinū vel velocē in quascūq; extollētias dictoꝝ vel factoꝝ. postposita omni honestate. Qui aūt modū nō seruat ille semꝑ deridet et subsannat alios. mouēdo oculos suos ꝓpter curiositatē Ideo ipse deridend⁹ ⁊ subsannandus est tanq; crudelis homo.

¶ Sed q̄uis audax īpugnator sic tamē multas extra se violētias ferre nō poterit. sed miserū obtinet finem aut erumnosū derelinquit. Mensura aūt magnanimitatis est non timidū esse hoiem nec audacē.

¶ Hic cōplet dictū suū de magnanimitate Dicēs q; q̄uis magnanim⁹ sit audax inuasor tn̄ nō pōt ferre multa ardua corpis extra se. si excedat modū magnanimitatis. quē si trāsgrediatur obtinet miserrimū finē. hoc est miserabilē mortē. Aut post se dimittit erūnosā recordationē seu memoriā ꝓpterea infert Seneca q; regula ⁊ mod⁹ ⁊ mēsura magnanimitatis est non nimis timidū esse hoiem nec nimis audacē nec ꝓsumptuosū. sed mediū modū habere ex quo virt⁹ in medio cōsistit. vt dicit phūs in ethi. Nēpe ipa veritatē ꝑdicat. iudices falsos redarguit ⁊ omniū virtutū gr̄a ad salubrē portū deducit. Qua propter oēs virtutes sunt sine virtute si magnanimitas comes nō fuerit. Nichil enī fortitudo aut audacia vel virt⁹ inexptū linquet. vt lquit Ouid. in li. de pōto. Oia deficiūt. anim⁹ solus oia vicit. sed oia cogitat ⁊ oia tēporat. vt dicit Ouid. ibidē. Ideo illi. x. metamor. sic ait. Audētes de⁹ ipe iuuat. vn̄ etiā Virg. in. x. Audētes fortuna iuuat. timidosq; repellit. Et ergo ꝑ oib⁹ magnanimitas ē seruāda ⁊ retinēda. ⁊ hoc cū mō ⁊ regula ⁊ nō excessu.

¶ De modo tēperantie.

Continētia deide his terminis te astringat. caue ne sis parcus. ne suspitiose ⁊ tumide manū cōtrahos. Nec nūmis quoq; spem ponas. nā talis ⁊ tāta circūfusa putrebit integritas. Hac ergo mediocritatis linea continentiā obseruabis. vt nec voluptati deditus prodigus et luxuriosus appareas. nec auara tenacitate sordibus aut obscurus existas.

¶ Hic Seneca ponit recapitulationē tertie virtutis cardinalis videlicet ꝯtinētie dicēs q; ꝯtinētia facit te viꝝ virtuosum his officijs ⁊ terminis q̄ duo sunt. Primū officiū ē. q; tu cōtinens parcus esse nō debes. hoc est tenax in rebus dādis. Et ratione subiūgit ne dolose ⁊ auide manū claudas. Ille āt parc⁹ dicit q̄ retinet quicqd postulat vs⁹. videlicet qui exponit vbi nō est exponēdū. ⁊ retinet vbi est dandum meli⁹ aūt est dare q̄ accipe. vt dicit phūs I ethi. Scdm̄ officiū tu cōtinens magnā spē nō debes ponere in nūmis hoc est in diuitijs. Et rōnē annectit. nā integritas pecunijs circūdata annichilabit. ideo nulla certa spes ponēda est in ipsis. vn̄ Virgi. iiij. eneid. Heu heu miseꝝ nusq; tuta fides. Ideo Inno. papa inquit. O vī qd̄ ꝓsūt tibi diuitie glīe ⁊ lentitie cū hoiem a morte nō liberāt. a verme nō defēdūt. a febre nō eripiūt. Ecce q̄ tā glorios⁹ sedebat. nūc hic spret⁹ iacet in tūba. Et subdit q; tu cōtinēs custodire debes ⁊ reseruare cōtinētiā hac linea mediocritatis. hoc est hac regula recta. ne voluptati sis subdit⁹. Nec etiaꝫ videaris ꝓdig⁹. hoc est inutilis dispensator bonoꝝ. Nec etiā luxurios⁹. luxuria enī corp⁹ ⁊ alam maculat. Nec existas sordib⁹ auara cupiditate. qꝛ ipa isatiabilis ē. vt visū ē supra caplo prudētie.

¶ Qualiter moderāda sit iusticia.

IUsticia postremo eo mediocritatis tenore regē da est ne ductu leui imotā animi rationē negligētia subsequatur dū nec de magnis nec de minimis errātiū vitijs corrigēdi curā geras: sed licētiā peccādi alludētib⁹ tibi blāde: vel illudētib⁹ proterue ꝑmittas. Neqꝫ rursum nimia rigiditate ⁊ asperitate nihil venie aut benignitatis reseruans. Humane societati durus appareas. Ista ergo amabilis iusticie regula tenēda est: vt reuerētia discipline ei⁹ neqꝫ nimia negligentia cōitate despecta vilescat. Neqꝫ seniori atrocitate diurna gratiā hūane amabilitatis amittas.

¶ Postqꝫ Seneca posuit recapitulationē magnanimitatis ⁊ prudētie ⁊ ꝯtinentie. Hic ꝯsequenter ponit epilogationē quarte virtutis. s. iusticie: q̄ vltima est inter virtutes cardinales: vt prius patuit. Docēs quō ⁊ qualiter ipa regēda sit videlꝫ tenore mediocritatis. Et rōnē subiūgit: ne ipa iusticia recipiat negligētiā in immotā rationē animi neqꝫ de magnis neqꝫ de paruis curā gerēdo. Et hoc ideo: q: iusticia ex lege fit. Lex aūt: scriptū est ius asserēs honestū ꝓhibēs ꝯtrariū. Ideo subdit q̄ licentiaꝫ peccādi tibi blāde alludētib⁹ ⁊ ꝯplacētibus: ⁊ ꝓterue insurgētibus nō permittat: sed curā gere puniendi crimina: tn̄ cū benignitate ⁊ humilitate. quare dicit Hora. in eplis. Nemo adeo ferus est vt non mitescere possit. Sen. in li. ii. de clemē. Omnis benignitas appropriate propriū sapientis est dare libēter: nā hūanā benignitatē suadet: cū oēs vnius nature sim⁹ ꝙobrē pre oībus opera benignitatis et pietatis sunt exhibēda. ideo reseruare debem⁹ benignitatē ⁊ nō asperitatē nimiā neqꝫ crudelitatē: q: melius est nimiū habere de mia qꝫ de seueritate ⁊ crudelitate. Et rationē annectit: ne videaris proteru⁹ humane societati. Ergo ista regula amabilis iusticie est tenenda vt reuerētia discipline ei⁹. Et hoc ideo: ne ipa vilescat quasi despecta ꝓpter nimiā familiaritatē ⁊ cōitatē negligentie: nec etiā amittas gratiam amabilitatis ꝓpter nimiā crudelitatē diurnam.

¶ Conclusio premissorum.

SI quis ergo vitā suā ad vtilitatē nō tm̄ ꝓpriam sꝫ multorū inculpabilit̄ assistere desiderat hāc ꝓdictarū virtutū preclarā formulā ꝑ qualitatib⁹ tꝑm locorū/ꝑsonarū: atqꝫ causarū: eo mediocritatis tramite teneat: vt velut in quodā vehiculo summitatis assistēs quasi per abrupta extrinsecus precipitia ruentē mentē cōpos ipse deuitet insaniā aut deficientem contemnat ignauiam.

¶ Hic ꝯsequenter Seneca subdit ꝯclusionē oīm predictarū virtutū cardinalium. Dicēs Si tu desideras modū viuēdi ⁊ inculpabiliter manere in vita tua nō tm̄ propriaꝫ

vtilitatē: sed multorū affectos: hāc preclarissimā formulā harū p̄dictarū virtutum obseruabis mediante illa via. videlicet vt mediū semper retineas. Et assistēs tanq̄ in quadā vehiculo summitatis: hoc est in ppugnaculo altitudinis vt in humanis cōuersationib⁹ mentē per improuisa ruentē negocia valeas prospicere. Et etiā vt tu ip̄e potens spernes supbiā et cōtēnes ignauiā: hoc est stulticiā. Nā terminus bonus in supbia et ignauia non cōsistit: teste scriptura sacra. Cū aūt predecessores nostri bonū optauerūt: g̃ e nos optare debemus. Vn̄ Cicero in tusculanis questionibus. li. v. Stoici finē bonorū assentiunt ꝯgruū nature ꝛ ei eo laudabiliter viuere. Nā teste apuleio in li. de deo. Socratis. Nihil apud deū rectius est q̄ vir aio perfectus ꝛ bonus alus q̄ antecellit. Quare Oui. in de arte. Disce bonas artes moneo romana iuuētus. Nō tm̄ trepidos vt tueare reos. Quare etiā dt persius. Discite ꝛ o miseri ꝛ causas cognoscere rerū. Quid sumus: ad quid nā futuri gignimur ꝛc. Oim eni artiū ars viuēdi est disciplina: vita eni imꝑfecta est inhonesta. p has eni quatuor virtutū spēs fit honesta: que legib⁹ circūfulcite sunt quib⁹ mediantib⁹ hō recte viuere potest. Caueat ergo hō ne virtutes discere cesset. vn̄ petrus de riga in biblia versificata. Te decet hic vt eas festino currere gressu. Virtutū semꝑ ad meliora celer. q: hō vt inqt doctissimus varro in suis sentētiis ad hoc nat⁹ est vt ꝑficiat in morib⁹. Studeat ergo q̄sq̄ q̄ in virtutib⁹ ꝛ moribus abūdet: cū assiduitas operū a moribus manat: vt inqt Se. in epl'a. xl. ad Luciliū. Ubi ponit moris descriptionē: dicēs. Mos est mētis habitus ex quo opū assiduitas manat: g. udiū eni in ip̄is cōsistit. Et etiā vt inquit Lactāti⁹ in li. de vo cultu dei. Uirtutes ad beatā vitam ꝑducūt: quā nobis dignet ꝓcedere q̄ in secula seculoꝝ est bn̄dictus. Amē.

Post virtutis opus verba sequatur opus.

¶ Epistole Senece ad paulū: ꝛ Pauli ad Senecā. Hieronim⁹ in libro de viris illustrib⁹ de Seneca sic scribit.

Lucius Anne⁹ Seneca Cordubēsis Fontonici stoici discipulus ꝛ patru⁹ Lucani poete ꝯtinētissime vite fuit. Quē nō ponerē in cathalago sanctoꝝ. nisi me ille epistole ꝓuocerēt q̄ legūtur Pauli ad Senecā, ꝛ Senece ad paulū. In quib⁹ cū esset Neronis magister ꝛ illius tēporis potētissimus: optare se dicit eius esse loci apud suos cui⁹ sit. Paul⁹ apd xp̄ianos. Hic añ biennū q̄ petrus ꝛ Paul⁹ martirio coronarētur a Nerone interfectus est.

¶ Seneca ad Paulum.

¶ Seneca Paulo salutē. Credo tibi Paule nūciatū quod heri de te cum Lucio nostro de apocrisis ꝛ aliis rebus sermonem habuerimus. Erant eni quidā disciplinarum tuarū comites mecum: nam in ortos salustianos secesseram⁹ quo lucio occasione nostri alio tendentes. hi de quibus dixi visis nobis adiuncti sunt. Certe q̄ tui presentiā optauim⁹: ꝛ hoc scias volo libello tuo lecto. i. de plurimis a aliquibus litteris quas ad aliquam ciuitatē seu caput ꝓuincie direxisti: mira exhortatione vitam moralem continentes vsq̄ refecti sumus: quos sensus non puto ex te dictos

sed per te certe aliqñ ex te et per te. Tāta enī maiestas earū est rerū tantaqȝ generositate callens. vt vix suffecturas putē etates hoim quib⁹ institui vt nō dicā perfici possunt. Bene te valere frater cupio.

Anneo Senece Paul⁹.

¶ Lr̃as tuas hilaris heri accepi: ad quas statim rescribere potuissē presentiā iuuenis quem ad te erā missurus habuissem. Scis enī qñ. et per quē ⁊ quo tpe ⁊ cui dd dari cōmittiqȝ debeat. Rogo ergo nō putes neglectū dū persone qualitatē respicio. Sed q̄ litteris meis vos bene acceptos alicubi scribis: felicē me arbitror tāti viri iudicio. Neqȝ enī diceres cēsor sophista magr̃ tanti pncipis oimꝫ nisi q: vere diceris. Opto te diu bene valere.

Seneca Paulo.

¶ Quedā volumina ordinaui ⁊ diuisionibus suis statim eis dedi. ea quoqȝ cesari legere sum destinat⁹. Si mō sors prospere annuerit vt nouas aures afferat. eris forsan et tu presens. Sin alias reddā tibi diē vt hoc opus inuicē inspiciam⁹ ⁊ possem nō pri⁹ edere ei hāc scripturā nisi pri⁹ tecū ꝯferrē si mō impune hoc fieri potuisset vt scires nō te preteriri. Uale paule charissime.

Anneo Senece Paulus.

¶ Quotiēscunqȝ lr̃as tuas audio presentiā tui cogito nec aliud existimo ꝙ oi tpe te nobiscū eē. Cū primū itaqȝ venire ceperis inuicē nos ⁊ de pximo videbim⁹. Bene te valere opto.

Seneca Paulo.

¶ Nimiū tuo angimur secessu. Quid est que te res remotū faciūt. Si idignatio dñe q̄ a ritu et secta veteri secesseris ⁊ aliorsum ꝯuersus sis. erit postulādi locus vt rōne facta nō leuitate hoc existimet. Uale.

¶ Senece ⁊ Lucilio Paulus.

¶ De his que mihi scripsistis nō licet arūdine ⁊ atramēto eloqui: quarū altera res notat ⁊ designat aliqd: altera euidēter ostēdit. precipue cū sciā inter vos esse: hoc est apud vos ⁊ in vobis q̄ me intelligāt. Honor oibus habēdus est. tanto magis ꝙ̄ to indignādi occasionē captāt: quib⁹ si patientiā dem⁹ oi mō eos quaqȝ parte vicem⁹ si modo sint qui penitētiam sui gerāt. Bene vale.

¶ Anneus Seneca Paulo ⁊ Theophilo.

¶ Profiteor bñ me acceptū lectione lr̃arū tuarū: ꝙs galathis corinthijs ⁊ achaicis misisti: ⁊ ita inuicē viuam⁹ vt ⁊ iā cū honore diuino eas ceperim. Spūs enī sanct⁹ in te supra excelsos et sublimiores satis venerabiles sensus exprimit. Uellem itaqȝ cū res eximias ꝓsperas vt maiestati earū cultus sermonis non desit. Et ne qd tibi frater subripiā aut ꝯscientie mee debeam ꝯfiteor augustū sensibus tuis permotū cui perlecto virtut' exordio ista vox fuit mirari eū posse: vt qui legitime imbutus nō sic talia sentiat. Cui ego respōdi solere deos ore innocētiū effari: haud eoꝶ qui preuaricari doctrina sua quid possint. Et dato ei exemplo vaticini hois rusticuli: cui cū viri duo apparuissent in agro rheatino: qui postea Castor ⁊ Pollux sunt nominati. instruct⁹ satis videtur. Uale.

Paulus ad Senecā.

¶ Licet nō ignorē cesarē nr̃m rerū admirandarū si qñ deficiet: amatorē esse ꝑmitte tñ iḣ te nō ledi sed admoneri. Puto enī te grauiter ferre q̄ ei in notitiā perferre voluisti qđ ritui ⁊ discipline ei⁹ sit ꝯtrariū: cū enī ille gentiū deos colat. qđ tibi visum sit vt hoc scire eū velles nō video: nisi nimio amore facere te hoc existimo. Rogo de futuro ne id agas. cauendū est enī ne dū me diligis: offensam dñe facias: cui⁹ quidem offensa neqȝ oberit si perseuerauerit: neqȝ si non sit ꝓderit. Si est regina nō indignabitur. Si mulier est offendetur. Bene vale.

¶ Seneca ad Paulum.

¶ Scio te nō tam tui causa cōmotū lr̄is q̄s ad te de editione ep̄larū tuarū cesari fecit q̄ natura rerū ita mētes ab oībus artibꝰ ⁊ moribꝰ rectis reuocat: vt nō hodie admirer. q̄ppe vt his qui multis documētis hoc iā notissimū habeā. Igitur noue agamus. vt si q̄d facile in preteritū factū est veniā irrogabis. Misi tibi librū de verborū copia. Uale Paule charissime.

Paulus Senece.

¶ Quotienscūq̄ tibi scribo ⁊ nomē meū tibi subsecūdo: grauē ⁊ secte mee incōgruentē rē facio. Debeo eni vt sepe professus sum cū oībus oia eē. Et id obseruare in tuam personā q̄d lex roman⁹ honori senatus concessit plecta ep̄la vltimū locū eligere. ne cū a porea ⁊ dedecore cupiā efficere q̄d mei arbitrii fuerit. Uale deuotissime magister.

Seneca ad Paulum.

¶ Aue mi Paule charissime. Putasne me haud cōtristari ⁊ nō luctuosum eē q̄ de innocētia nostra subinde suppliciū sumatur. De hoc q̄ tā duros tamq̄ obnoxios nos reatui oīs populus iudicet. putās a nobis effici quicq̄d in vrbe cōtrariū sit. Sed feram⁹ equo animo ⁊ vtamur foro q̄d sors cōcessit: donec inuicta felicitas finē malis imponat. Tulit ⁊ priscorū etas Macedonē Philippi filiū. Et post dariū dionisium nostra quoq̄ ⁊ apud cesarem. quibꝰ q̄cquid libuit licuit. Incēdiū vrbs romana manifeste sepe vnde patiatur cōstat. Sed si effari humilitas humana potuisset quid causse sit ⁊ impune i his tenebris loq̄ liceret. tā oēs oia viderēt xp̄iani ⁊ iudei: quasi machinatores incēdii supplicio effecti fieri solent. Grassator iste quisq̄s est. cui voluptas carnificina est ⁊ mēdaciū velamētū. tpi suo destinatus est. Et vt optim⁹ q̄sq̄ vnū pro multis donatū est caput. ⁊ ita hic deuotus pro oībus igni cremabitur. centū trigintaduę domus/ insule quatuor/ sex diebus arsere/ septimus pausam dedit. Bene te valere frater opto.

Seneca ad Palum.

¶ Aue mi Paule charissime. Si mihi nominiq̄ meo vir tātus ⁊ ad id elect⁹ omnibus modis. no dico fuerit iunctus: sed de necessario mixtus actū erit de Seneca tuo. Cū sis igitur vertex ⁊ altissimorū oīm mōtiū cacumē non vis ita laetere: ita sim tibi proxim⁹ vt alter tu⁹ deputer. Haud itaq̄ te indignū prima facie epistolarū nominandū cēseas: ne tētare me q̄ ludere videaris. Quippe cū scias cinē te esse Romanum. Nā q̄ meus tu⁹ apud te locus qui tuus velim vt me⁹. Uale mi Paule charissime. Datū. x. kal. Aprilis. A prouinciano ⁊ Capitone cōsulibꝰ.

Seneca ad Paulum.

¶ Allegorice ⁊ enigmatice multa a te vsq̄quaq̄ opa collidūtur. Et iō rerū tāta vis ⁊ muner tibi tributi no ornamēto verborū sed cultu quodā decorāda est: nec verere q̄d sepius dixisse te retineo. multos q̄ talia affectēt sensus corrūpere rerū virtutes euiscerare. Certū mihi cōcedas velim latinitate morē gerere honestis vocibꝰ speciem adhibere. vt generosi muneris cōcessio digne a te possit expediri. Bene vale.

Paulus ad Senecam.

¶ Repēdenti tibi ea sunt reuelata q̄ paucis diuinitas cōcessit. Cert⁹ igitur in agro tam fertili semen fortissimū sero. nō quidē materiā q̄ corrūpi videtur. sed verbum stabile dei deriuamētum crescētis ⁊ manētis in eternū q̄d prudētia tua assecuta indeficiēs fore docebit. ethnicorū israhelitarūq̄ obseruatiōes cēsere vitandas. Nouū te autorē feceris xp̄i iesu preconiis ostēdēdo rhetoricā irreprehēsibilē sophiam quā prope modū adeptus regi tēporali eiusq̄ domesticis atq̄ fidis amicis insinuabis. quibus aspera et incapabilis erit persuasio. cū plerique illorū minime flectātur insinuationibus tuis. quibꝰ vitale cōmodū sermo dei instillatus nouū hoīez sine corruptela perpetuū aiam parit ad deū istinc properantem. Uale Seneca charissime nobis. Datū kal. Augusti.

¶ L. A. Senice epytaphiũ.

Cura. labor. meritũ sumpti pro munere honores
Ite alias post hac sollicitate animas
Me procul a vobis deus aduocat. ilicet actis
Rebus terrenis hospita terra. vale
Corpus auara tamẽ solẽnibus accipe saxis
Nãq3 animam celo reddimus: ossa tibi.

¶ Explicit liber Senece de quatuor virtutib' cardinalibus. Impressus Londoñ. per me winãdũ de worde in vico anglice (the fletestrete) appellato ꝯmorantem sub Solis intersignio. Anno. M. CCCCC. xvi.

Item this boke longith to sir Richard [illegible] prest of Wengefelde in Suff juxta Eye

Item this boke longith to Thomas Hynde of Lynne

Barnarde est huius libri possessor

[illegible]